

לקוטי תורה • פרשת ואתחנן • מאמר 10

שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד ואהבת כו'

שמע ישראל, הוי' אלקינו הוי' אחד

קריאת שמע מזכירה את הוי' פעמיים, משום שיש כאן שתי בחינות: "הוי' אחד" — אחדותו של ה' בתוך הבריאה, ו"הוי' אלקינו" — ייחודו, בחינת יחיד, שהיא שורש היחידה שבנפש. התבוננות בכך עוררה בעבר אהבה מעצמה; מאז החורבן, האהבה באה רק באמצעות קבלת עול מלכות שמים וביטול הרצון, שכמו זרע הנרקב לפני שהוא צומח, פותחים את הדרך לאהבה בלי גבול, "בכל מאדך".

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likkutei-torah/vaeschanan/10

הנקודה

קריאת שמע מזכירה את הוי" פועמים, משום שיש כאן שתי בחינות: "הוי" אחד" – אחדותו של ה' בתוך הבריאה, ו"הוי" אלקינו" – ייחודו, בחינת יחיד, שהיא שורש היחידה שבנפש. התבוננות בכך עוררה בעבר אהבה מעצמה; מאז החורבן, האהבה באה רק באמצעות קבלת עול מלכות שמים וביטול הרצון, שכמו זרע הנרקב לפני שהוא צומח, פותחים את הדרך לאהבה בלי גבול, "בכל מאדך".

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע קריאת שמע מזכירה את הוי" פועמים, מדוע תיקנו לומר "ברוך שם כבוד מלכותו" לפני "ואהבת", ומדוע קריאת שמע היומית אינה מביאה לאהבה, אף שגם "ואהבת" היא הבטחה. התשובה נלמדת מן הפסוק "ובחרת בחיים". בגוף, הלב שולח את החיות, המזון מתברר ונחלק למובחר ולפסולת, והסרעפת מפרידה ביניהם; כך גם השפע של ה' נחלק למים עליונים – התענוג העליון – ולמים תחתונים – תענוגי העולם, והרקיע מבדיל ביניהם. שמע הוא "שם" והעיי"ן רבתי: אותיות שבע המדות שבאמצעותן נברא העולם בכל יום. "הוי" אחד" הוא אחדותו של ה' בתוך הבריאה, ששורשה בדיבור; "הוי" אלקינו" נמשך מבחינת יחיד, המחשבה העליונה שבה עלה עם ישראל, והתבוננות בכך מעוררת את היחידה שבנפש ואת האהבה. "ישבנו בגיא מול בית פעור" מבטא את הביטול שבקריאת שמע. לפני החורבן הספיקה ההתבוננות; כיום האהבה דורשת קבלת עול מלכות שמים וביטול הרצון. כמו זרע הנרקב, כך הדבר מביא לאהבה "בכל מאדך" ול"טוב" שלמעלה מ"חיים".

מבנה

1	השאלות	11-3
	מדוע נאמר הוי" פועמים, מדוע "ברוך שם..." מפסיק, ומדוע קריאת שמע היומית אינה מביאה לאהבה; הרי גם "ואהבת" היא הבטחה, ויש להסביר מה פירוש "ובחרת בחיים", שהרי כולם אוהבים את החיים.	
2	הלב, הרקיע והאותיות	11-7
	החיות שמעניק הלב והבירור של המזון למובחר ולפסולת ממחישים את השפע של ה': מים עליונים של תענוג עליון ומים תחתונים של תענוגי העולם, והרקיע מבדיל ביניהם. שמע, שפירושו "שם" והעיי"ן רבתי, הוא אותיות שבע המדות שבאמצעותן נברא העולם בכל יום.	
3	שני שמות הוי"	11-8
	"הוי" אחד" הוא אחדותו של ה' בתוך הבריאה, ששורשה בדיבור; "הוי" אלקינו" נמשך מבחינת יחיד, המחשבה העליונה שבה עלו הנשמות. ההתבוננות בכך מגיעה ליחידה שבנפש.	
4	האהבה והגיא מול פעור	11
	התבוננות כזאת מביאה אהבה מעצמה. "ישבנו בגיא מול בית פעור" מבטא את העמידה של קריאת שמע בענווה ובמסירות נפש במילה "אחד", כהיפוכו של פעור, שמשך חיות אל הפסולת.	
5	עול מלכות שמים לאחר החורבן	13-12
	מאז החורבן, האהבה דורשת קבלת עול מלכות שמים: ביטול הרצון, הן באמצעות הימנעות מן המותר והן באמצעות יציאה מן ההרגל בעשיית הטוב. כמו זרע הנרקב ונובט, כך הדבר מוביל לאהבה "בכל מאדך", שהכלי שלה הוא מלכות, התורה שבעל פה.	

"כן יעמוד זרעכם ושמכם": הצמיחה באה באמצעות ביטול; לעתיד לבוא תגיע ההתגלות גם למים התחתונים. בהמשך מובאת רשימה של מדרשים על "שמע ישראל".

החיים נמצאים מעל המחיצה; המוות הוא הפסולת שמתחתיה; הרע הוא הפיכת הפסולת למציאות בפני עצמה; והטוב נמצא למעלה אף מן החיים עצמם. זהו תיאור כפול של הרקיע המבדיל, והטוב נמשך למטה באמצעות "בכל מאדך".

מים עליונים ומים תחתונים מים עליונים ומים תחתונים

שני סוגים של שפע אלוקי: התענוג העליון בה' עצמו, שהוא ה"חיים" האמיתיים, ותענוגי העולם הזה, הנמשלים לפסולת העיכול. הרקיע, כמו הסרעפת שבגוף, מפריד ביניהם.

שם ע' רבתי שם ע' רבתי

שמע נדרש כ"שם" וכע"ן רבתי, שעליה מציין הזוהר: שבע המדות, שכל אחת מהן כוללת עשר, והאותיות הנמשכות מהן כדי לברוא את העולם.

יחיד / יחידה יחיד / יחידה

יחיד הוא ה' כמי שהוא יחיד ומיוחד, למעלה מכל חיות שנבראה; "הוי" אלקינו" נמשך מבחינה זו. יחידה, הדרגה הפנימית ביותר של הנפש, נקראת כך משום שהיא מקבלת מיחיד.

מחשבה עילאה מחשבה עילאה

הדרגה שבה "ישראל עלה במחשבה", מקור הנשמות, הגבוהה מן הדיבור האלוקי, שהוא מקור העולמות והמלאכים.

קבלת עול מלכות שמים קבלת עול מלכות שמים

ביטול הרצון העצמי לפני ה', המתבטא באמירת "ברוך שם כבוד מלכותו". מאז חורבן בית המקדש זו הדרך ההכרחית לאהבה.

ביטול הרצון ביטול הרצון

עשיית ההפך ממה שהלב רוצה: הימנעות מדברים מותרים ב"סור מרע", ויציאה מן ההרגל ב"עשה טוב". רק דבר שנעשה כך נקרא עבודת ה' באמת.

בכל מאדך בכל מאדך

אהבה גדולה מכדי להיכנס לכלי כלשהו, מעבר לאהבה הנתפסת בשכל ("בכל נפשך"). היא באה באמצעות ביטול הרצון, כשם שזרע נובט רק לאחר שהוא נרקב, והכלי שלה הוא מלכות, התורה שבעל פה.

קטע 1 • 11-3

השאלות

1 שמע ישראל^{1,2} הוי' אלקינו הוי' אחד ואהבת כו'.³ וצריך להבין למה הזכיר ב' פעמים הוי'.

”שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד, ואהבת” וכו'. צריך להבין מדוע [הפסוק] מזכיר את [השם] הוי' פעמיים.

המאמר פותח בפסוק הראשון של קריאת שמע (דברים ו, ד) ובתחילת הפסוק הבא: ”ואהבת את ה' אלקיך”. השאלה הראשונה היא מדוע הפסוק מזכיר את השם הוי' פעמיים: פעם אחת ב”הוי' אלקינו” ופעם נוספת ב”הוי' אחד”.

ועוד להמ הפסיקו אכנה⁴ ג [אנשי כנסת הגדולה] בין אחד לואהבת⁴ בבשכמל⁵ [בברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד]. וגם צריך להבין פיי שמע שהוא לשון אסיפה מלשון וישמע שאול את העם⁵ וגם לשון הבנה⁶

ועוד: מדוע הפסיקו אנשי כנסת הגדולה בין ”אחד” ל”ואהבת” באמירת ”ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד”? כמו כן, צריך להבין את משמעות המילה ”שמע”, שהיא לשון של איסוף, כמו ”וישמע שאול את העם”, וגם לשון של הבנה.

שתי שאלות נוספות. בקריאת שמע היומיומית אומרים ”ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד” בין ”אחד” ל”ואהבת”: מדוע תיקנו הפסקה זו? למילה ”שמע” יש שתי משמעויות: ”איסוף”, כמו כששאול אסף את העם למלחמה (שמואל א טו, ד), ו”הבנה”. מאמר משנת תר”ס, המובא בהערות קה”ת, מסביר שהמשמעויות קשורות זו בזו: לאסוף את כל כוחותיו של האדם ולהתרכז בהתבוננות בכך שהוי' אלקינו הוא אחד.

והנה ואהבת הוא לשון ציווי וגם לשון עתיד⁷ פיי שאומר הכתוב שכשיעמיק בדעתו ויבין שהוי' אחד יבוא לבחיי ואהבת לשון עתיד ככל לבכך בשני יצריך.^{8,9} שאפילו היצה”ר [היצר הרע] הוא נכנע ובטל לגבי אהבת ה'.¹⁰

”ואהבת” היא לשון ציווי וגם לשון עתיד. כלומר, הפסוק אומר שכאשר אדם יעמיק בדעתו ויבין שהוי' אחד, הוא יגיע לבחינת ”ואהבת” — לשון עתיד — ”בכל לבכך”, בשני יצריך; כך שגם היצר הרע ייכנע ויתבטל בפני אהבת ה'.

את המילה ”ואהבת” אפשר לקרוא כציווי — ”אהב!” — או כלשון עתיד — ”תאהב”. אדמו”ר הזקן מפרש אותה כהבטחה: מי שיתבונן לעומק בכך שהוי' אחד, יגיע לאהבת ה' ”בכל לבכך”. המשנה (ברכות ט, ה) מפרשת זאת ”בשני יצריך”, כך שאפילו היצר הרע ייכנע לאהבה זו.

2 והנה כל אחד ואחד אומר ב' פעמים בכל יום קריאת שמע שחרית וערבית ואעפ”כ [ואף על פי כן] אינם מגיעים לבחיי ואהבת.

והנה כל אחד ואחד אומר קריאת שמע פעמיים בכל יום, בבוקר ובערב, ואף על פי כן אינם מגיעים לבחינת ”ואהבת”.

השאלה מתחדדת: כל יהודי קורא קריאת שמע בבוקר ובערב. אם ”ואהבת” היא הבטחה שמתקיימת בעקבותיה, מדוע אנשים אינם מגיעים בפועל לאהבה הזאת?

אך הענין הוא כי הנה כתיב ראה נתתי לפניך היום את החיים וכו' ובחרת בחיים¹¹ לאהבה את^{12,13} הוי' אלקיך בכל לבבך

אך העניין הוא כך: כתוב: "ראה, נתתי לפניך היום את החיים" וגו', "ובחרת בחיים, לאהבה את הוי' אלקיך בכל לבבך",

התשובה נפתחת בדברי משה לקראת סוף ספר דברים (20:15-30): ה' מציב לפנינו את החיים ומורה לנו לבחור בהם — "לאהבה את הוי' אלקיך". הבחירה בחיים קשורה לאהבת ה'.

כי הוא חייך¹⁴ היינו כל אחד ואחד שרוצה לעבוד ה' צריך לידע בתחלה הבחירה שלו.

"כי הוא חייך". כלומר, כל אחד ואחד שרוצה לעבוד את ה' צריך לדעת תחילה מהי הבחירה שלו.

"כי הוא חייך" (דברים 30:20) מזהה את ה' עצמו כחיים שעל האדם לבחור בהם. לפני שאדם יכול לעבוד את ה', עליו להבין תחילה מהי הבחירה שלו באמת, כפי שמסבירים הפסקאות הבאות.

3 ולכן כתיב ובחרת בחיים.¹⁵ וצריך להבין מי הוא שאינו רוצה לבחור בחיים והלא כל או"א [אחד ואחד] אוהב חיים.

לכן נאמר: "ובחרת בחיים". ויש להבין: מי אינו רוצה לבחור בחיים? הרי כל אחד ואחד אוהב את החיים!

אילו "ובחרת בחיים" היה פשוט ציווי לרצות לחיות, הוא היה נראה מיותר: הרי כולם כבר אוהבים את החיים.

ואדרבה מי שאוהב חיים הוא אדרבה אוהב את ההיפוך דהיינו תענוגי עוה"ז. ואיך כתיב ובחרת בחיים לאהבה את הוי' אלקיך והלא היצה"ר [היצר הרע] אוהב את החיים.

ואדרבה, מי שאוהב את החיים אוהב דווקא את ההפך, כלומר את תענוגות העולם הזה. ואם כן, איך נאמר: "ובחרת בחיים לאהבה את הוי' אלקיך"? הרי היצר הרע אוהב את החיים!

יתרה מזו: האהבה הרגילה לחיים היא למעשה אהבה לתענוגות העולם הזה, ההפך מאהבת ה'. גם היצר הרע עצמו "אוהב חיים" כמובן הזה, ואם כן, איך ייתכן שבחירה בחיים היא אהבת ה'?

אך צריך לידע מה נק' חיים הנה כתיב ויאמר אלהים¹⁶ יהי רקיע וכו' ויהי מבדיל כו'

אלא צריך לדעת מה נקרא חיים. נאמר: "ויאמר אלקים יהי רקיע" וגו', "ויהי מבדיל" וכו',

התשובה תלויה במשמעות האמיתית של "חיים". כדי להסביר זאת, אדמו"ר הזקן פונה ליום השני של הבריאה (בראשית א, ו), שבו ציווה ה' על רקיע שיבדיל בין המים.

ויעש אלקים את הרקיע ויבדל במין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע.¹⁷

"ויעש אלקים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע".

הפסוק הבא (בראשית א, ז) מספר שה' עשה את הרקיע והבדיל בין המים שמתחתיו ובין המים שמעליו. המים העליונים והמים התחתונים יהיו המפתח להבנת שני סוגי "חיים".

הלב, הרקיע והאותיות

4 וצריך להבין למה שינה במאמר זה יותר מבשאר מאמרים שנאמר ענין הבדלת הרקיע שני פעמים¹⁸ ויהי מבדיל ויבדל.

עלינו להבין מדוע התורה שינתה כאן יותר מאשר במאמרים אחרים, בכך שעניין הבדלת הרקיע נאמר פעמיים: "ויהי מבדיל" ו"ויבדל".

מכל מעשי הבריא, רק הבדלת הרקיע מתוארת פעמיים: "יהי מבדיל" בציווי ה' (בראשית א, ו), ו"ויבדל" בקיום הציווי (א, ז). המאמר שואל מדוע אמירה זו שונה.

אך הנה מבשרי אחזה¹⁹ אלוה למשל כל החיות שבאדם נמשך מהלב דהיינו עד"מ התהוות הקול והדבור הוא שנמשך מהלב להריאה ומהריאה לקנה

אך הנה, "מבשרי אחזה אלוה". כמשל, כל החיות שבאדם נמשכת מן הלב. כלומר, למשל, הקול והדיבור מתהווים מכך שהחיות נמשכת מן הלב אל הריאות, ומהריאות אל קנה הנשימה,

התשובה מתחילה מדברי איוב: "מבשרי אחזה אלוה" (איוב יט, כו): אפשר ללמוד על האלוקות מתוך פעולת גוף האדם. בגוף, כל החיות באה מן הלב; למשל, הקול והדיבור נוצרים כשהחיות עוברת מן הלב לריאות, ומהריאות לקנה הנשימה.

וזהו קול ודבור שיוצא מהם וגם אפילו המוח מקבל חיות מן הלב²⁰ שעולה מן הלב למוח לחשוב ולהרהר

וזהו הקול והדיבור היוצאים מהם. גם המוח מקבל חיות מן הלב, והחיות עולה מן הלב אל המוח כדי לחשוב ולהרהר.

גם המוח, החושב ומהרהר, מקבל את חיותו מן הלב. הערת קה"ת מפנה לזוהר (חלק ג, קסא ע"ב, רכא ע"ב, ובמקומות נוספים), שלפיו הלב מתפשט לכל האיברים.

והנה זהו בחי' המשכת חיות רוחני מהלב שיומשך מזה הדבור והמחשבה וכן נמשך כ"כ [כל כך] מהלב חיות גשמי לכל האברים והוא דם הנמשך מהלב לכל האברים

הנה, זו בחינה של המשכת חיות רוחנית מן הלב, שממנה נמשכים הדיבור והמחשבה. וכך נמשכת מן הלב לכל האיברים גם חיות גשמית, והיא הדם הנמשך מן הלב לכל האיברים,

אם כן, הלב שולח שני סוגי חיות: חיות רוחנית שמתהווה למחשבה ולדיבור, וחיות גשמית — הדם — שהוא שולח לכל האיברים.

ומזה נעשה גידול הבשר ודם זה נעשה מהמאכל שמתברר בקיבה וכבד והמובחר עולה ללב והפסולת יוצא דרך בני מעיים לחוץ.

ומכך גדל הבשר. הדם הזה נוצר מן המזון, שמתברר בקיבה ובכבד: החלק המובחר עולה ללב, והפסולת יוצאת החוצה דרך המעיים.

הדם שבונה את הגוף נוצר מן המזון, שמתברר בקיבה ובכבד: החלק המשובח ביותר עולה ללב, והפסולת מופרשת דרך המעיים. בירור זה בין המובחר לפסולת הוא עיקר המשל.

5 וכל זה הוא מתחלק על ידי הפרסא שמפסקת דהיינו חצר הכבד שהוא המבדיל בין אברי הנשימה לאברי המזון.

כל זה מתחלק באמצעות הפרסא, כלומר הסרעפת, המפרידה בין איברי הנשימה לאיברי העיכול.

בגוף, מחיצה — הסרעפת — מפרידה בין איברי הנשימה, הלב והריאות, לבין איברי העיכול. אדמו"ר הזקן מכנה אותה במונח הקבלי "פרסא", כלומר "מחיצה", כהכנה להשוואה לרקיע שבין המים.

כך ממש בנמשל כביכול הנה כתיב צור לבבי²¹ שכללות החיות נמשך ממנו ית' כדכתיב ואתה מחיה את כולם²² והנה יש גם כן ב' בחי' השפעות.

כך ממש גם בנמשל, כביכול. נאמר: "צור לבבי", שכן כללות החיות נמשכת ממנו ית', ככתוב: "ואתה מחיה את כולם". וגם כאן יש שתי בחינות של השפעה.

קצת עוברים לנמשל: ה' מכונה "צור לבבי" (תהלים עג, כו), ה"לב" שממנו נמשכת כל החיות, ככתוב: "ואתה מחיה את כולם" (נחמיה ט, ו). וגם כאן, כמו בגוף, השפעתו באה בשני סוגים.

הא' הוא הנקרא בחי' מים עליונים הוא תענוג עליון אז תתענג על²³ ה'.

הראשונה נקראת בחינת "מים עליונים", והיא תענוג עליון: "אז תתענג על הוי'".

ההשפעה הראשונה היא "המים העליונים", התענוג העליון: התענוג בה' עצמו, שעליו נאמר: "אז תתענג על הוי'" (ישעיהו נח, יד).

6 והבי' הוא מים תחתונים הם הפסולת תענוגי עוה"ז שנמשכים ע"י הפרסא ורקיע²⁴ המבדיל בין מים עליונים למים תחתונים

השני הוא "המים התחתונים", שהם הפסולת — תענוגי העולם הזה, הנמשכים דרך הפרסא והרקיע המבדיל בין המים העליונים למים התחתונים.

הזרימה השנייה היא "המים התחתונים" — תענוגי העולם הזה, המקבילים לפסולת העיכול. הם נמשכים למטה דרך הפרסא, ה"רקיע" המבדיל בין העליונים לתחתונים.

וזוהו ובחרת בחיים העליונים שהוא בחי' עץ החיים ותענוג עליון ולמאוס בתענוגים גשמיים שמבחי' מים תחתונים עה"ד [עץ הדעת] טו"ר [טוב ורע].

וזוהו "ובחרת בחיים" — בחיים העליונים, שהם בחינת עץ החיים והתענוג העליון; ולמאוס בתענוגים הגשמיים, הבאים מבחינת המים התחתונים, עץ הדעת טוב ורע.

כעת ברור מה פירוש "ובחרת בחיים": לבחור בחיים העליונים, בתענוג העליון שהוא עץ החיים, ולמאוס בתענוגים הגשמיים הבאים מן המים התחתונים, עץ הדעת, שבו מעורבים הטוב והרע.

אך איך יוכל להגיע לבחי' זו הוא עיי' ק"ש [קריאת שמע] שחרית וערבית שמע הוא שם ע' רבתי.²⁵

אך כיצד אפשר להגיע לבחינה זו? על ידי קריאת שמע בבוקר ובערב. "שמע" הוא שם [ו] ע' רבתי.

הדרך לבחור כך היא באמצעות קריאת שמע בבוקר ובערב. המאמר קורא את המילה "שמע" כ"שם" ואת האות ע' — הכתובה גדולה בספר התורה, כפי שמציין זוהר (3:236b).

ע' [עיינ'] הוא ז' מדות לך הוי' הגדולה והגבורה²⁶ כו' ז' מדות כל אחד כלול מעשר ושם הוא אותיות מהמדות [כמ"ש בד"ה השמים כסאי] שהוא הארה²⁷ הנמשך ומתפשט להוות יש מאין

הע', שערכה שבעים, היא שבע המדות: "לך הוי' הגדולה והגבורה" וכו' — שבע מדות, שכל אחת כלולה מעשר. ו"שם" הוא אותיות מן המדות [כמו שנתבאר בד"ה "השמים כסאי"], שהן הארה הנמשכת ומתפשטת להוות יש מאין,

ערכה של ע' הוא שבעים: שבע המדות המנויות בפסוק "לך הוי' הגדולה והגבורה..." (דברי הימים א' כט, יא), שכל אחת מהן כלולה מעשר. "שם" הוא האותיות המבטאות את המדות — הארה היוצאת מהן כדי לברוא יש מאין.

דהיינו ששמו ית' מחיה בעצמו דהא כי נשגב שמו לבדו²⁸ כתיב ששמו הוא נשגב הודו על ארץ ושמים שאפ"י [שאפילו] על ארץ ושמים אינו

כלומר, שמו ית' עצמו מחיה. שהרי כתוב "כי נשגב שמו לבדו"; שמו נשגב, ואילו "הודו על ארץ ושמים" — גם על הארץ והשמים אין זה אלא הודו,

העובדה ששמו של ה' מחיה אינה פירושה שהבריאה נוגעת בשם עצמו. הפסוק אומר "כי נשגב שמו לבדו" — למעלה מן העולם; ואילו מה שעל הארץ והשמים הוא רק "הודו" (תהלים קמח, יג).

אלא הודו זיו הארה מהאותיות והוא בחי' בדבר ה' שמים נעשו^{29,30} שיש בו התחלקות הזמן.

אלא "הודו" — זיו, הארה מן האותיות. וזוהי בחינת "בדבר ה' שמים נעשו", שבה יש התחלקות של הזמן.

"הודו" הוא רק זיו של הארה מן האותיות. הדיבור היוצר הזה, "בדבר הוי' שמים נעשו" (תהלים לג, ו), מתהווה בתוך הזמן, יום אחר יום.

דהיינו ביום א' יהי אור. ביום ב' יהי רקיע ובטובו מחדש³¹ בכל יום תמיד מעשה בראשית.

כלומר, ביום הראשון "יהי אור", וביום השני "יהי רקיע". ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית.

לכל אחד מימי הבריאה היה מאמר משלו: ביום הראשון "יהי אור", וביום השני "יהי רקיע". וכפי שנאמר בברכה שלפני קריאת שמע של שחרית, ה' "בטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית".

7 והענין הוא כך שבכל יום ויום מתגלה דבר יום ביומו היינו בחיי האותיות והדבור הנמשך מבחי' המדה שביום ההוא

והענין הוא כך: בכל יום ויום מתגלה "דבר יום ביומו", כלומר, בחינת האותיות והדיבור הנמשכים מבחינת המידה של אותו יום.

את הביטוי "דבר יום ביומו" קוראים כפשוטו: לכל אחד מימי הבריאה יש "דבר" משלו — האותיות והדיבור הנמשכים מן המידה השייכת לאותו יום.

דהיינו ביום א' נמשך אותיות יהי אור³² מבחי' מדת החסד. ביום ב' יהי רקיע³³ וכו'.

כלומר, ביום הראשון נמשכות האותיות של "יהי אור" מבחינת מידת החסד; ביום השני — "יהי רקיע", וכן הלאה.

הדיבור של היום הראשון, "יהי אור", נמשך מחסד, המידה הראשונה מבין שבע המידות; הדיבור של היום השני, "יהי רקיע", נמשך מן המידה של אותו יום, וכן הלאה.

קטע 3 • 81-10

שני שמות הוי'

8 ויום שבת הוא חוזר למקור כמו שהיה כמשל אדם שהוא מחשב או מדבר וכשיכיל מדבורו או ממחשבתו חוזר למקורו הראשון. כך כביכול אצלו יתברך נק' שבת להוי' אלקיך.

וביום השבת הוא חוזר למקורו, כפי שהיה, בדומה לאדם שחושב או מדבר: כשמסיים את דיבורו או את מחשבתו, הוא חוזר למקורו הראשון. כך גם, כביכול, אצלו יתברך: [זה] נקרא "שבת להוי' אלקיך".

בשבת הדיבור היוצר חוזר למקורו, כמו אדם שמסיים לדבר או לחשוב וחוזר אל המקור שממנו באו דבריו. לכן היום השביעי נקרא "שבת להוי' אלקיך": חזרה אל ה'.

ופי' ישראל הוא ישראל עלה במחשבה³⁴ וכשמתבונן שהוי' אלקינו שם הוי' הוא בחי' צמצום והתפשטות והמשכה והוא להיות אלקינו בחי' מחשבה עילאה להיות התהוות נשיי' [נשמות ישראל] שנתהוו מבחי' מחשבה עילאה

פירוש "ישראל" הוא: "ישראל עלה במחשבה". וכשאדם מתבונן בכך ש"הוי' אלקינו" — שם הוי' הוא בחינת צמצום, התפשטות והמשכה, וזאת כדי להיות "אלקינו", בחינת המחשבה העילאה, שממנה מתהוות נשמות ישראל, שהרי הן התהוו מבחינת המחשבה העילאה,

כך נענית השאלה הראשונה. "ישראל" מזכיר את מאמר המדרש ש"ישראל עלה במחשבה" לפני הבראה. שם הוי' מורה על צמצום, התפשטות והמשכה; בפסוק "הוי' אלקינו" הוא נמשך להיות "אלקינו" — המחשבה העילאה שממנה התהוו נשמות ישראל.

שהוא גבוה יותר מבחי' הוי' אחד שהוא צמצום והתפשטות והמשכה להיות בחי' דבור שמזה שרש התהוות ז' רקיעים והארץ וד' רוחות העולם הנרמזים בחי' ד' די' דאחד.

שהיא נעלית יותר מבחינת "הוי' אחד", שבה יש צמצום, התפשטות והמשכה כדי להיות בחינת דיבור, שממנה שורש התהוותם של שבעת הרקיעים, הארץ וארבע רוחות העולם, המרומזים בחי' ובדלי' של "אחד".

בחינה זו נעלית יותר מ"הוי' אחד", שבו אותו תהליך יורד אל הדיבור האלוף, שורש בריאת העולם. החי' של "אחד" רומזת לשבעת הרקיעים ולארץ, והדלי' — לארבע הרוחות; הערת קה"ת מביאה לכך מקור בסמ"ק (סימן 104), המובא בבית יוסף (תחילת אורח חיים 61), ועיינו בברכות 13ב.

9 וכו' במשל מהלב נמשך חיות לדבור וגם למוח לחשוב ולהרהר והרי המשכה לבחי' מחשבה הוא גבוה יותר כו'

כפי שהוזכר לעיל במשל: מן הלב נמשכת חיות אל הדיבור וגם אל המוח, כדי לחשוב ולהרהר; והמשכת החיות אל בחינת המחשבה גבוהה יותר וכו'.

המשל נזכר שוב: חיות הלב מגיעה הן לדיבור והן למחשבת המוח, והחיות המגיעה אל המחשבה היא הגבוהה מכין השתיים.

וזהו שנאמר ב' שמות³⁶ הוי' וכך יובן ג"כ למעלה שפי' הוי' אלקינו היינו נשיי' [נשמות ישראל] עלו במחשבה האו גבוה יותר מבחי' ההמשכה דבחי' דבור ואפילו מבחי' מלאכים וברוח פיו כל צבאם³⁷ כו' לכן נאמר שם הוי' פעמיים. וכך יש להבין גם למעלה: פירוש "הוי' אלקינו" הוא שנשמות ישראל עלו במחשבה, דבר שהוא גבוה מבחינת המשכת החיות אל בחינת הדיבור, ואף מבחינת המלאכים, שעליהם נאמר "וברוח פיו כל צבאם" וכו'.

כך מתבאר מדוע נאמר שם הוי' פעמיים. "הוי' אלקינו" היא ההמשכה הגבוהה יותר, אל המחשבה, שבה נשמות ישראל "עלו במחשבה"; היא גבוהה מן ההמשכה אל הדיבור, ואף מן המלאכים, שנבראו "ברוח פיו" (תהילים לג, ו).

והענין שבחיי הוי' אחד אין נופן לשון אחד כ"א בהשתלשלות בחיי שמים וארץ כו' שהם בחיי ששה קצוות רוחניים וגשמיים כו' והוא ית' אחד בהם לפי שהם בטלים אליו ית' [וכמ"ש בפרשה בהעלותך³⁸ וע"פ וארא^{39, 40}]

הענין הוא שבחינת "הוי' אחד" שייכת רק במסגרת ההשתלשלות, בבחינת שמים וארץ וכו', שהם שש הקצוות הרוחניות והגשמיות וכו'; והוא יתברך אחד בתוכם, מפני שהם בטלים אליו יתברך [כפי שמבואר בפרשת בהעלותך ועל הפסוק "וארא"].

"הוי' אחד" שייך לסדר הבריאה: אפשר לומר "אחד" רק במקום שיש בו דברים רבים — שמים וארץ ושש הקצוות; וה' אחד בתוכם מפני שכולם בטלים אליו. הערת קה"ת מוסיפה שבתמליל אחר של המאמר, בשם חובות הלכות (שער היחוד, פרק ט), נקראת בחינה זו "האחד הנמנה".

אבל בחיי הויה אלקינו הוא המשכה מבחיי יחיד שהוא ית' יחיד ומיוחד והוא לבדו הוא

אבל בחינת "הוי' אלקינו" היא המשכה מבחינת יחיד: הוא יתברך יחיד ומיוחד, והוא לבדו הוא.

לעומת זאת, "הוי' אלקינו" נמשכת מה' בבחינת יחיד: לא אחד מתוך רבים, אלא יחיד ומיוחד, המציאות היחידה. זהו מקורן של הנשמות.

וכמאמר זרע יצחק יחידו⁴¹ שהוא בחיי חיי החיים שלמעלה אפילו מבחיי חיים הרוחניים שהוא בחיי ואתה מחיה את כולם⁴² בחיי ואתה אותיות הדבור מא' עד תי' וה' מוצאות הפה.^{43, 44, 45}

וכמאמר "זרע יצחק יחידו": זוהי בחינת חיי החיים, הגבוהה אף מבחינת החיים הרוחניים, שהיא בחינת "ואתה מחיה את כולם". בחינת "ואתה" היא אותיות הדיבור, מאל"ף ועד תי"ו, וה' מוצאות הפה.

בתפילה מכונה יצחק "יחידו" של אברהם — "היחיד שלו"; זו אותה מילה. בחינה זו היא "חיי החיים", הגבוהה אף מן החיים הרוחניים המקיימים את העולמות, שעליהם נאמר "ואתה מחיה את כולם" (נחמיה ט, ו). את "ואתה" דורשים כאותיות מאל"ף ועד תי"ו (את), וה"א (ה, חמש): חמשת מוצאות הפה שבהם נוצר הדיבור.

10 וזהו מכלכל חיים. וכמאמר יחיד חי העולמים מלך שהוא ית' יחיד ומיוחד וחי העולמים אינו אלא

מבחי מלך כו' וזהו כי עמך מקור חיים.⁴⁶

זהו [פירוש] "מכלכל חיים". וכמאמר: "יחיד חי העולמים מלך" — הוא ית' יחיד ומיוחד, ו"חי העולמים" אינו אלא מבחינת מלך וכו'. וזהו "כי עמך מקור חיים".

"מכלכל חיים", מתפילת העמידה, ו"יחיד חי העולמים מלך", מברכת ברוך שאמר, מלמדים שנוכחות ה' כיחיד היא למעלה מן החיים שהוא מעניק: הוא "חי העולמים" רק באמצעות בחינת מלכות. "כי עמך מקור חיים" (תהלים לו, י) מבטא אותו רעיון: מקור החיים נמצא אצלו, אך הוא עצמו למעלה ממנו.

וכשמתבונן בזה שהוי' אלקינו בחי' יחיד ממש וכמ"ש אחת היא יונת⁴⁷ אחת היא היינו מה שהנשמה נק' יחידה ע"ש [על שם] שמקבלת מבחי' יחיד.⁴⁸

וכשאדם מתבונן בכך שהוי' אלקינו הוא ממש בחינת יחיד, כפי שנאמר: "אחת היא יונת... אחת היא" — כלומר, הנשמה נקראת יחידה משום שהיא מקבלת מבחינת יחיד.

כשאדם מתבונן בכך ש"הוי' אלקינו" הוא בחינת יחיד עצמה, הוא מגיע למדרגה הגבוהה ביותר של נשמתו, יחידה — "האחת" — הנקראת כך משום שהיא מקבלת מה' כפי שהוא יחיד. הפסוק "אחת היא יונת" (שיר השירים ו, ט) מבטא אחדות זו. הערת קה"ת מפנה לעץ חיים (שער דרושי אבי"ע, פרק א) כמקור לשם יחידה.

קטע 4 • 111

האהבה והגיא מול פעור

11 וע"י התבוננות זו ממילא יבא לבחי' ואהבת את הוי' אלקיך⁴⁹ ממש בכל לבבך בבחי' יחידה שכנפש שבכל ניצוץ האדם כביכול ישראל עלה במחשבה.

באמצעות התבוננות זו יבוא מאליו למדרגת "ואהבת את ה' אלקיך" ממש, "בכל לבבך", מבחינת יחידה שכנפש, הנמצאת בכל ניצוץ שבאדם, כביכול: "ישראל עלה במחשבה".

התבוננות כזו מביאה מאליה לאהבה של "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", הנובעת מיחידה, הנקודה הפנימית ביותר של הנפש, המצויה בכל ניצוץ שבאדם — הניצוץ ש"עלה במחשבה".

וע"ז אמר משה רבינו עליו השלום ונשב בגיא מול בית פעור⁵⁰ כשהזהיר על משנה תורה אמר שיהיה על כך אמר משה רבינו עליו השלום: "ונשב בגיא מול בית פעור". כאשר הזהיר על משנה תורה [חזרה על התורה], אמר שיש להיות

את דברי משה "ונשב בגיא מול בית פעור" (דברים ג, כט), שנאמרו במסגרת חזרתו על התורה בספר דברים (משנה תורה), קוראים כהוראה: יש לעמוד "מול" פעור, כלומר לנקוט עמדה הפוכה ממנו.

מול בית פעור ופעור הוא שם ע"ז שרצו להמשיך החיות מלמעלה למים התחתונים שהוא תענוגי עוה"ז וכענין בן סורר זולל וסובא^{51,52} שבתורה פ' כי תצא

מול בית פעור. פעור הוא שם של עבודה זרה, שעובדיה ביקשו להמשיך את החיות מלמעלה אל המים התחתונים, שהם תענוגי העולם הזה, בדומה לעניין בן סורר, "זולל וסובא", שבתורה, בפרשת כי תצא;

פעור הייתה עבודה זרה שעבודתה נועדה להמשיך חיות אלוהית למטה, אל המים התחתונים — תענוגי העולם הזה. אדמו"ר הזקן משווה זאת לבן הסורר שבדברים כא, "זולל וסובא", השקוע בתאוות.

לכן היו מתריזין עצמן להמשיך הפסולת כו' וכמ"ש בע"ח [בעץ חיים] של"א פ"ה⁵³ ולכן הזהיר ונשב בגיא מול בית פעור

לכן היו מתריזים את עצמם כדי להמשיך את הפסולת וכו', כפי שכתוב בעץ חיים, שער ל"א, פרק ה'. משום כך הזהיר: "ונשב בגיא מול בית פעור".

עובדי פעור היו מתריזים את עצמם כחלק מעבודתם; המאמר מפרש זאת כהמשכת הפסולת, המדרגה הנמוכה ביותר של המים התחתונים. אדמו"ר הזקן מצטט את עץ חיים (שער ל"א, פרק ה'); בהערת קה"ת, המצטטת דרך אור התורה, מובא שעבודת פעור הייתה להוציא אליו את הכלוך, שכן זהו מזונו, ואין מגיעה אליו השפעה אלא בדרך זו.

כי גיא היינו בחי' שפלות והכנעה וביטול אליו ית' שהוא מול והיפך בית פעור כי כל איש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו הוי' אלקיך שנעשה מהם כלא היו

"גיא" הוא מדרגה של שפלות, הכנעה וביטול אליו יתברך, והיא "מול" בית פעור, כלומר הפכה הגמור. שהרי "כל איש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה' אלקיך", והם נעשו כאילו לא היו;

"גיא", מקום נמוך, מסמל ענווה, הכנעה וביטול לפני ה' — ההפך הגמור מפעור. הפסוקים (דברים ד, ג-ד) מציבים זה מול זה את עובדי פעור, שהושמדו ונעשו כאין, ואת הדבקים בה'.

אבל ואתם הדבקים⁵⁴ בה' אלקיכם חיים⁵⁵ כו' ופי' ונשב בגיא י"ל [יש לומר] שזהו ענין ק"ש [קריאת שמע] שהיא מיושב וק, ש הוא להיות בחי' ביטול למס"נ [למסירות נפש] באחד.⁵⁶

אבל "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים" וכו'. ואפשר לפרש את "ונשב בגיא": זהו ענין קריאת שמע, הנאמרת בישיבה; וקריאת שמע עניינה להיות במדרגת ביטול, עד כדי מסירות נפש על "אחד".

"ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים": הדבקות בה' היא חיים אמיתיים. "ונשב" רומז גם למשמעות של "ישבנו": קריאת שמע נאמרת בישיבה, ותכליתה להגיע לביטול, עד כדי נכונות למסור את הנפש על המילה "אחד".

קטע 5 • 12-13

עול מלכות שמים לאחר החורבן

12 והנה קודם החורבן בית ראשון שהיו נשמות גבוהות היו יכולים להגיע לואהבת ע"י התבוננות בלבד שמע ישראל כו' ואהבת.

והנה, לפני חורבן בית ראשון, כשהיו הנשמות גבוהות, יכלו להגיע ל"ואהבת" באמצעות התבוננות בלבד: "שמע ישראל" וכו', "ואהבת".

בזמן בית ראשון הנשמות היו גבוהות יותר, והתבוננות בלבד — "שמע ישראל... ה' אחד" — הספיקה כדי להביא אותן ל"ואהבת".

אבל אחר החורבן אינו יכול להגיע לואהבת אלא על ידי בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] שהוא קבלת עול מ"ש.

אבל לאחר החורבן אי אפשר להגיע ל"ואהבת" אלא באמצעות "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", המבטא קבלת עול מלכות שמים.

לאחר החורבן, האהבה יכולה לבוא רק באמצעות "ברוך שם כבוד מלכותו", שמבטא קבלת עול מלכות שמים. הפסקה הבאה מסיקה מכך מסקנה לגבי סדר קריאת שמע.

13 ובזה מתורץ הקושיא דלעיל להמ אין כל אחד מגיע לבחי' ואהבת כי כדי להגיע עכשיו לבחי' ואהבת צ"ל ע"י קבלת עול מלכות שמים שזהו ענין בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] שהצריכו לומר קודם ואהבת

בכך מתורצת השאלה שנשאלה לעיל: מדוע לא כל אחד מגיע לבחינת "ואהבת"? כדי להגיע כיום לבחינת "ואהבת", הדבר צריך להיות באמצעות קבלת עול מלכות שמים, שזו עניינה של אמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שאותה תיקנו לומר לפני "ואהבת".

כך מתיישבות יחד השאלות שפתחו את המאמר. כיום אין מגיעים לאהבה באמצעות קריאת שמע לבדה, מפני שכיום האהבה דורשת תחילה קבלת עול מלכות שמים; משום כך נקבע לומר "ברוך שם כבוד מלכותו" לפני "ואהבת".

והיינו ענין לאכפא ס"א [סטרא אחרא] דהיינו בטל רצונך^{57, 58} ביטול הרצון גשמי הוא בחי' עבודה וקבלת עו"מ [עול מלכות] ית' דאין מלך בלא עם^{59, 60, 61} לשון עוממות^{62, 63}

וזהו ענין הכנעת סטרא אחרא, כלומר "בטל רצונך". ביטול הרצון הגשמי הוא בחינת העבודה וקבלת עול מלכותו יתברך, שכן "אין מלך בלא עם" — לשון הקשורה ל"עוממות" [עמומים],

קבלת עול פירושה הכנעת סטרא אחרא, כפי שאומרת המשנה: "בטל רצונך מפני רצונו" (Avos 2:4). מלכות ה' זקוקה לעם, והמילה "עם" קשורה ל"עוממות", גחלים עוממות (Pesachim 75b): העם הוא מציאות נפרדת ו"עוממה", המרוחקת מן המלך.

שהוא יש ודבר ואעפ"כ [ואף על פי כן] מבטל רצונו מכל וכל וכל דבר שאינו בביטול הרצון אינו נקי עבודה כלל (ועמ"ש בפי' שלח ע"פ ועתה יגדל. וע"פ כי עמך מקור חיים)

שהוא יש ודבר, ואף על פי כן הוא מבטל את רצונו לגמרי. וכל דבר שאינו כרוך בביטול הרצון אינו נקרא עבודה כלל. (ועיינו במה שנכתב בפרשת שלח על הפסוק "ועתה יגדל נא", וכן על הפסוק "כי עמך מקור חיים".)

המשמעות של הכנעת הנתין היא בכך שהוא מציאות נפרדת, שיש לו רצון משלו, ואף על פי כן הוא מניח אותו לגמרי. רק עשייה שיש בה ביטול הרצון נקראת באמת "עבודה".

וביטול רצון היינו כפשוטו לעשות הפך מה שהלב חומד הן בבחי' סור מרע הן בבחי' ועשה טוב בסור מרע הוא קדש א"ע [את עצמו] במותר לך⁶⁴ והוא בחי' נדר ואיש

ביטול הרצון פירושו כפשוטו לעשות את ההפך ממה שהלב חומד, הן בבחינת "סור מרע" והן בבחינת "עשה טוב". ב"סור מרע" מדובר ב"קדש עצמך במותר לך", וזו בחינת נדר: "ואיש,

ביטול הרצון הוא כפשוטו: לעשות את ההפך ממה שהלב חומד. ב"סור מרע" פירושו "קדש עצמך במותר לך" (Yevamos 20a) — להימנע גם מדברים מותרים; וזהו עניין הנדר (Numbers 30:3).

כי ידור נדר להי⁶⁵ נדרים סייג לפרישות^{66, 67} מביא לידי קדושה^{68, 69} הוא בחי' אה"ר [אהבה רבה] בכל לבבך (ועמ"ש ע"פ ראשי המטות⁷⁰ כו')

כי ידור נדר להוי". "נדרים סייג לפרישות", ו[הפרישות] "מביאה לידי קדושה". זו בחינת אהבה רבה, "בכל לבבך". (ועיינו במה שנכתב על הפסוק "ראשי המטות" וכו').

המשנה אומרת שנדרים הם "סייג לפרישות" (Avos 3:13), והפרישות "מביאה לידי קדושה" (Sotah 9:15). אדמו"ר הזקן מכנה זאת בחינת אהבה רבה, "בכל לבבך".

ופעמים נאמר נקיות מביא לידי פרישות⁷¹ והיינו שקודם החורבן השיגו בחי' נדר (עיי' ברע"מ [ברעיא מהימנא] ס"פ יתרו)⁷²

ולפעמים נאמר: "נקיות מביאה לידי פרישות". כלומר, לפני החורבן השיגו את בחינת הנדר (עיינו ברעיא מהימנא בסוף פרשת יתרו).

במקום אחר אומרים חז"ל שנקיות מביאה לידי פרישות (Avodah Zarah 20b), בלי להזכיר נדרים. אדמו"ר הזקן מסביר שלפני החורבן השיגו את בחינת הנדר עצמה, שהרעיא מהימנא מתאר כמדרגה נעלית מאוד.

(דצ"א ע"ב) נדר איהו לעילא ואינון חיי⁷³ כו' וע' משי"ל [מה שכתוב לעיל] בפ"י חיים אבל כהיום אנו אומרים בלא נדר.^{74, 75}

(דצ"א ע"ב): "נדר איהו לעילא ואינון חיי כו'". ועיינו במה שנכתב לעיל בביאור עניין החיים. אבל כיום אנו אומרים "בלי נדר".

הרעיא מהימנא (Zohar 2:91b) אומר שהנדר הוא "לעילא", קשור ל"חיי המלך", והדבר מזכיר את הדיון במאמר בעניין "חיים". כיום, לעומת זאת, אנו אומרים "בלי נדר", כפי שפוסק השולחן ערוך (Yoreh De'ah 203:4); כך אפשר ליישב בין שתי האמירות ולומר שהן מתייחסות לתקופות שונות.

ובבחי' ועשה טוב ההיפוך הוא היינו אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים⁷⁶ לשונה פרקו מאה פעמים ואחד שהפעם האחד שהוא יותר מרגילותו חשוב ממאה אשר הוא רגילותו

ובבחינת "עשה טוב", ההפך הוא כך: "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד", שכן הפעם האחת שהיא מעבר להרגלו חשובה יותר ממאה הפעמים שהן הרגלו.

ב"עשה טוב", עשיית ההפך מטבעו פירושה יציאה מגדר ההרגל. הגמרא (Chagigah 9b) אומרת שמי ששונה את פרקו מאה פעמים אינו דומה למי ששונה אותו מאה ואחת פעמים, ורק על השני היא אומרת שהוא "עובד אלקים".

וכן בצדקה שהפרוטה שהוא נותן יותר מרגילותו חשוב ביותר מן הרגילות וזהו קבלת עומ"ש [עול מלכות שמים] ועיי' יכול לבוא לבחי' ואהבת ובכל מאדך⁷⁷ כי

כך גם בצדקה: המטבע שנותנים מעבר להרגל שווה יותר מן הנתינה הרגילה. זהו קבלת עול מלכות שמים, ובאמצעותה אפשר להגיע לבחינת "ואהבת... בכל מאדך". כי

כך גם בצדקה: המטבע שנותנים מעבר להרגל שווה יותר. היציאה מן ההרגל בדרך זו היא קבלת עול שמים, והיא מביאה לאהבה נעלית יותר, "בכל מאדך" — אהבה בלי גבול.

הנה כתיב אור זרוע לצדיק⁷⁸ וזרעתיה לי בארץ⁷⁹ (ועמ"ש ע"פ בשלח פרעה)⁸⁰ וזהו כלל שלא יוכל להש תנות מיש ליש אחר

נאמר: "אור זרוע לצדיק", וכן "זרעתיה לי בארץ". (וראו מה שכתוב על הפסוק "בשלח פרעה"). זהו כלל: דבר אינו יכול להשתנות מיש אחד ליש אחר

שני פסוקים העוסקים בזריעה מבהירים את הסיבה: "אור זרוע לצדיק" (תהלים צו, יא) ו"זרעתיה לי בארץ" (הושע ב, כה). זהו כלל: דבר אינו נעשה לדבר חדש אלא אם כן איבד תחילה את מציאותו הקודמת.

אלא בביטול מהותו כמשל הזריעה שזורעין גרעין אחד אינו צומח עד שנרקב וכשנרקב צומחים ממנו כמה שבליים.

אלא באמצעות ביטול מהותו, בדומה לזריעה: כשזורעים גרעין אחד, הוא אינו נובט עד שהוא נרקב; וכשהוא נרקב, צומחות ממנו שיבולים רבות.

הזרע נובט רק לאחר שהוא נרקב באדמה, ואז הוא מניב שיבולים רבות. ביטול הצורה הקודמת הוא שמאפשר את הצמיחה והריבוי.

כך הוא ממש בנמשל כשמבטל רצונו ואתכפיה סט"א [סטרא אחרא] אזי יוכל לבוא לבחי' ואהבת בכל מאדך בחי' אהבה גדולה שאינה יכולה להתקבל בכלי שבחי' בכל נפשך הוא בחי' אהבה שנתקבל במוח שהוא בחי' כלי

כך ממש גם בנמשל: כאשר אדם מבטל את רצונו והסטרא אחרא נכפית, הוא יכול להגיע לבחינת "ואהבת... בכל מאדך" — לאהבה גדולה שאינה יכולה להתקבל בכלי. שהרי בחינת "בכל נפשך" היא אהבה המתקבלת בשכל, שהוא בחינת כלי;

כך גם בנפש: כאשר אדם מבטל את רצונו וכופה את הסטרא אחרא, הוא מגיע לבחינת "בכל מאדך" — אהבה גדולה מכדי להתקבל בכלי. לעומת זאת, "בכל נפשך" היא אהבה הנתפסת בשכל, כלי שיש לו גבולות.

אבל בחי' ובכל מאדך לא היה בשום כלי אלא הכלי שלה הוא מלי' פה ותושבע"פ [ותורה שבעל פה] קרינן לה^{81,82} ונקרא מצות המלך⁸³ אסור ומותר טמא וטהור כשר ופסול ומתניתא וכו'.⁸⁴

אבל בחינת "בכל מאדך" אינה נתונה בשום כלי. הכלי שלה הוא מלכות, שעליה נאמר "מלכות היא פה, ואנו קוראים לה תורה שבעל פה"; והיא נקראת "מצוות המלך": אסור ומותר, טמא וטהור, כשר ופסול, והמשנה וכו'.

ל"בכל מאדך" אין כלי משלו; הכלי שלה הוא מלכות, שעליה נאמר בתיקוני הזוהר שהיא "פה" ושהיא תורה שבעל פה. תורה שבעל פה נקראת "מצוות המלך": פסקי אסור ומותר, טמא וטהור, כשר ופסול; הערת קה"ת מפנה לביצה כח ע"ב, שם מובא הרמז "מתניתא מלכתא".

קטע 6 • 141

זרע ושם

14 וזהו כן יעמוד זרעכם ושמכם⁸⁵ זרעכם הוא בחי' אור זרוע⁸⁶ אשריכם זרועי⁸⁷ כו' ושמכם בחי' ויעש דוד שם⁸⁸ קבלת עול מלכות שמים שהוא בחי' הביטול רקיבת הגרעין שעייז יוכל להיות הצמיחה

זהו [פירוש] "כך יעמדו זרעכם ושמכם". "זרעכם" הוא בחינת "אור זרוע", "אשריכם זרועי" וכו'; ו"שמכם" הוא בחינת "ויעש דוד שם": קבלת עול מלכות שמים, שהיא בחינת הביטול — רקיבת הגרעין, שבאמצעותה יכולה לצמוח צמיחה.

ההבטחה של ישעיהו, "כך יעמדו זרעכם ושמכם" (66:22), נדרשת באמצעות הדימוי של זריעה. "זרעכם" הוא האור שנזרע וצומח (תהלים 97:11; ישעיהו 32:20). "שמכם" נקשר ל"ויעש דוד שם" (II Samuel 8:13) ולקבלת עול מלכות שמים: הביטול דומה לרקיבת הזרע, שמאפשרת את הצמיחה.

(והנה עיי' נקרא כנס' [כנסת ישראל] בחי' תמתי שממשיכים שגם למטה יהיה גילוי כמו למעלה. וזהו שכתוב לעי' [לעיתיד לבוא] ומעין מבית⁸⁹ ה' יצא והשקה את נחל השטים שהוא בחי' מים תחתונים שלא יהיו עוד בבחי' ומשם יפרד⁹⁰ כו')

(והנה, באמצעות זאת נקראת כנסת ישראל בחינת "תמתי", משום שהיא ממשיכה גילוי כך שגם למטה יהיה גילוי כמו למעלה. וזהו מה שכתוב על זמן העתיד לבוא: "ומעין מבית הוי' יצא והשקה את נחל השטים" — בחינת המים התחתונים, שלא יהיו עוד בבחינת "ומשם יפרד" וכו',

במאמר מוסגר מוסיף אדמו"ר הזקן שבאמצעות הביטול הזה נקראת כנסת ישראל "תמתי", כלומר "תאומתי", כפי שחז"ל דורשים במקום אחר בלקוטי תורה: ישראל ממשיכים את הגילוי למטה, כך שגם למטה יהיה כמו למעלה. נבואת יואל על מעיין שייצא מבית ה' וישקה את נחל השטים (יואל 4:18) פירושה שהמים התחתונים לא יהיו עוד במצב של "ומשם יפרד" (בראשית 2:10), כשהם מנותקים ממקורם.

וכמ"ש במ"א ע"פ ששים המה מלכות^{91,92} כו' והיינו עיי' בחי' עומ"ש [עול מלכות שמים] ובכל מאדך שהוא בחי' באר מים חיים שנעשים המים בחי' מים חיים עיי' עברם דרך הארץ כו'

כפי שמבואר במקום אחר על הפסוק "ששים המה מלכות" וכו'. והיינו באמצעות בחינת עול מלכות שמים ו"בכל מאדך", שהיא בחינת "באר מים חיים": המים נעשים בבחינת מים חיים בכך שהם עוברים דרך הארץ וכו',

אדמו"ר הזקן מפנה לדיונו על הפסוק "ששים המה מלכות" (שיר השירים 6:8). שינוי זה נעשה באמצעות עול מלכות שמים ו"בכל מאדך", הנמשלים ל"באר מים חיים": המים נעשים "חיים" בכך שהם עוברים דרך הארץ.

וכמ"ש פ' חקת ע"פ עלי באר⁹³ כו' ועיי' נמשך בחי' ומעין יצא כו' והשקה כו' ועיי' מענין פסוק שמע ישראל^{94,95,96} ברבות ס"פ ואתחנן⁹⁷ ויחי פצ"ח⁹⁸ ויקרא ס"פ ד'.⁹⁹

וכפי שמבואר בפרשת חוקת על הפסוק "עלי באר" וכו'. ובאמצעות זאת נמשכת בחינת "ומעין יצא" וכו', "והשקה" וכו'. ועיינו בעניין הפסוק "שמע ישראל" ברבות, בסוף פרשת ואתחנן; ויחי, פרק צ"ח; ויקרא, בסוף פרק ד'.

דיון נוסף נמצא בפרשת חוקת, על שירת הבאר, "עלי באר" (במדבר 21:17); באמצעות זאת יוצא המעיין של זמן העתיד לבוא ומשקה גם את המים התחתונים. המאמר המוסגר מסתיים, ואדמו"ר הזקן מונה מדרשים על הפסוק "שמע ישראל": דברים רבה בסוף ואתחנן, בראשית רבה צ"ח, ויקרא רבה בסוף פרק ד'.

בשה"ש [בשיר השירים] פסוק ועלי תשוקתו¹⁰⁰ באיכה ס"פ נשקד עול.¹⁰¹ ושם גבי מעשה במרים בפסוק על כן אוחיל לו.¹⁰²

בשיר השירים, על הפסוק "ועלי תשוקתו"; באיכה, בסוף [הקטע על] "נשקד עול". ושם, בעניין המעשה במרים, על הפסוק "על כן אוחיל לו".

הרשימה נמשכת במדרש רבה על שיר השירים, על הפסוק "ועלי תשוקתו" (שיר השירים 7:11), ובאיכה, בסוף פירושו על "נשקד עול" (איכה 1:14); ושם גם על המעשה במרים, על הפסוק "על כן אוחיל לו" (איכה 3:24).

קטע 7 • 151-16

חיים וטוב, מוות ורע

15 ובפסוק חלקי^{103, 104} ה'. בקהלת בפסוק יש אחד¹⁰⁵. ובפסוק מרוע אחד.¹⁰⁶ באסתר בפסוק ישנו עם אחד.

ועל הפסוק "חלקי הוי'"; בקהלת — על הפסוק "יש אחד" ועל הפסוק "מרועה אחד"; ובאסתר — על הפסוק "עם אחד".

הרשימה של מדרשי חז"ל על קריאת שמע נמשכת: על "חלקי הוי'" (איכה ג, כד), על "יש אחד" (קהלת ד, ח) ועל "מרועה אחד" (קהלת יב, יא), וכן על "עם אחד" (אסתר ג, ח). בשלושה מן הפסוקים מופיעה המילה "אחד".

וזהו ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע¹⁰⁷ ומבואר לעיל דבחי חיים זהו מה שלמעלה מהפרסא ומות נקרא הפסולת שנתברר מתחת הפרסא.

וזהו [פירוש] הפסוק: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע". הוסבר לעיל שבחינת "חיים" היא מה שלמעלה מהפרסא, ו"מוות" הוא שמה של הפסולת שמתבררת מתחת לפרסא.

כעת מתבאר הפסוק שהובא בתחילת המאמר (דברים ל, טו) במלואו. "חיים" הם ההמשכה שמעל לפרסא, המים העליונים; "מוות" הוא הפסולת שמתבררת מתחתיה, המים התחתונים.

אך הנה הרע הוא מר ממות דהיינו ענין פעור שהיו עושין מהפסולת יש גמור ה"ז [הרי זה] רע יותר מעצם הפסולת מצד עצמו.¹⁰⁸

אך הנה הרע מר ממוות, כלומר, עניינו של פעור הוא שעשו מן הפסולת יש גמור. דבר זה רע יותר מהפסולת עצמה, כפי שהיא מצד עצמה.

"רע" גרוע מ"מוות": זהו מה שעשה פעור — הפך את הפסולת ליש גמור, למציאות עצמאית. הפסולת כשלעצמה אינה אלא פסולת; הפיכתה לדבר בעל מציאות משל עצמו גרועה מהפסולת עצמה.

16 והנה עדי"ז בחי הטוב הוא למעלה מבחי החיים וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] יפה שעה אחת בתשובה¹⁰⁹ ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי¹¹⁰

וכך גם, בחינת הטוב היא למעלה מבחינת החיים, כפי שאמרו חז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ובמעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא".

כשם שה"רע" נמוך מן ה"מוות", כך ה"טוב" נעלה מן ה"חיים". המשנה (אבות ד, יז) אומרת ששעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה טובה מכל חיי העולם הבא.

העוה"ב [העולם הבא] וכתוב כי טוב חסדך מחיים¹¹¹ כי חיות כל העולמות הוא רק מבי' אותיות בי"ה ה' צור עולמים¹¹² ביו"ד נברא העוה"ב [העולם הבא]¹¹³ כו'

ונאמר: "כי טוב חסדך מחיים". שכן חיותם של כל העולמות באה רק משתי אותיות: "ביה ה' צור עולמים" — "ביו"ד נברא העולם הבא" וכו';

כך גם, "כי טוב חסדך מחיים" (תהלים סג, ד). כל העולמות מקבלים את חיותם משתי אותיות בלבד, יו"ד וה"א: הגמרא (מנחות כט, ב) דורשת את הפסוק "ביה ה' צור עולמים" (ישעיהו כו, ד) כך: העולם הזה נברא בה"א והעולם הבא ביו"ד.

והם כלא חשובים לגבי מהותו ועצמותו ית' [יתברך] וגם כמ"ש והחכמה תחיה והוא ית' למעלה מעלה מחכמה חי ואל בחיים¹¹⁴ כו'

והן נחשבות לאין לעומת הווייתו ועצמותו יתברך. וגם נאמר: "והחכמה תחיה"; והוא יתברך נעלה מעלה מעלה מן החכמה — חי, אך לא בחיים וכו'.

אותן אותיות, שהן מקור כל החיים, נחשבות לאין לפני עצמותו של ה'. ואף שנאמר "והחכמה תחיה" (קהלת ז, יב), ה' נעלה מן החכמה לאין ערוך: הוא "חי, אך לא בחיים", ביטוי שלפי הערת קה"ת מקורו ברמב"ם.

וכתיב כי עמך מקור חיים¹¹⁵ שאפילו בחי' מקור החיים הוא רק עמך טפל ובטל לך כו'.

ונאמר: "כי עמך מקור חיים" — שאפילו בחינת מקור החיים היא רק "עמך", טפלה ובטלה לך וכו'.

"כי עמך מקור חיים" (תהלים לו, י) פירושו שאפילו מקור החיים נמצא רק "עמך", והוא טפל ובטל לה'. נמצא שה"טוב" הוא מדרגה שלמעלה אפילו ממקור החיים.

ועמ"ש בפ"י ובטובו מחדש בד"ה שחורה אני. וזהו ענין הבדלת הרקיע שנאמר שני פעמים והמשכה זו הוא ע"י בכל מאדך כו':^{116, 117}

ועיינו בביאור "ובטובו מחדש" במאמר המתחיל "שחורה אני". וזהו עניין הבדלת הרקיע, שנאמרה פעמיים. והמשכה זו נעשית באמצעות "בכל מאדך" וכו'.

הכוונה לביאור על "ובטובו מחדש" במאמר "שחורה אני". לאחר מכן חוזר הטקסט לשאלה שבפסקה 4: זהו עניין הבדלת הרקיע שנאמרה פעמיים. בהקשר זה, לצד ההבדלה בין "חיים" ל"מוות" יש הבחנה נוספת: "טוב", הנעלה מן ה"חיים"; והמשכתו למטה נעשית באמצעות "בכל מאדך".

בעבודה

לדברי המאמר, כיום התבוננות לבדה אינה מביאה לאהבת ה': תחילה יש לקבל עול מלכות שמים באמצעות ביטול הרצון. ב"סור מרע" פירוש הדבר לקדש את עצמו גם בדברים המותרים; וב"עשה טוב" פירוש הדבר לצאת מן ההרגל — לחזור על לימודו פעם נוספת מעבר לרגיל ולתת מעט יותר צדקה מכפי שהוא רגיל. כך, קריאת שמע הנאמרת בביטול ובנכונות למסירות נפש במילה "אחד" מביאה לאהבה "בכל לבבך" ואף "בכל מאדך".

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר המאמר שאהבת החיים הרגילה היא למעשה אהבה של ההפך? מהם ה"חיים" שעליהם נאמר שעלינו לבחור?
2. כיצד ההבדל בין "הוי" אחד" ל"הוי" אלקינו" מסביר מדוע שם הוי" נאמר פעמיים בקריאת שמע?
3. מדוע התבוננות לבדה כבר אינה מספיקה לאחר חורבן בית המקדש, וכיצד "ברוך שם כבוד מלכותו" משלים את החסר?
4. מדוע חזרה על פרק בפעם המאה ואחת, או נתינת מטבע מעבר להרגל, נחשבות לביטול הרצון?
5. כיצד דימוי הזרע שצריך להירקב לפני שהוא צומח מסביר את האהבה "בכל מאדך"?

מקורות והפניות

הערות

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים נו, א.

5 וישמע שאול את העם

"וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים". כאן הפועל מן השורש שמע פירושו לאסוף, וזהו הראשון מבין שני המובנים של "שמע" שהמאמר מציין.

I Samuel 15:4 שמואל א ט"ו:ד'

וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת־הָעָם וַיַּפְקְדֵם בְּטֵלַיִם מֵאֲתַיִם אֶלֶף וָעֶשְׂרֵת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה:

And Saul summoned the people, and numbered them in Telaim, two hundred thousand footmen, and ten thousand men of Judah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-א טו, ד.

6 שמע שהוא לשון אסיפה . . וגם לשון הכנה

ההערה מצטטת את הדברים: שתי המשמעויות של "שמע" — איסוף והכנה — הן עניין אחד במהותו, היינו להתבונן ולאסוף את כל כוחותיו של האדם להתבוננות זו, כדי לתפוס כיצד הוי' אלקינו הוא אלקים אחד.

הערת קה"ת

ושניהם ענינים א', והיינו להתבונן ולאסוף כל הכחות בהתבוננוי זו להשכיל ולהבין איך שהוי' אלקינו הוא ה' אחד — יונתי תר"מ סעי' ו.

7 ואהבת הוא לשון ציווי וגם לשון עתיד

ההערה מפנה לאנציקלופדיה זו של מושגים בחסידות חב"ד, לדיון ב"ואהבת" הן כציווי והן כהבטחה לעתיד.

הערת קה"ת

ראה ספר הערכים-חב"ד כרך א' ע' שטו ואילך. ומורינו המגיד ממעוריתש נ"ע הקשה דהלא אהבה היא מדה שבלב, ואיך שייך בזה ענין הציווי, אלא שפי' ואהבת שהוא מלשון הבטחה דסופך לבוא לידי אהבה, והוא ע"י הקדמת שמע ישראל כו' אחד (ספר המאמרים ה'תש"ט ע' 40). ראה ג"כ מצות אהבה (נדפס בסו"ס המצות להצ"צ (קה"ת, תשט"ז). "שמעתי פא"א מאדמו"ר [הזקן] נ"ע בזה"ל כך קבלתי מהה"מ דמעוריתש וכך קבל הוא ז"ל מהבעש"ט שמצות ואהבת היא לתקוע מחשבתו ודעתו (ובל"א אמר בזה"ל מע זאל זיך אריין טאָן) בדברים המעוררים את האהבה ומה שיבוא מזה אין זה מעיקר המצוה" (הרה"ג והרה"ח וכו' מהרי"א הלוי עפשטיין מהאמיל בספרו שני המאורות ח"ב ס"ב). (הערת כ"ק אדמו"ר למצות אהבה הנ"ל). והקשה רבינו נ"ע דהגם שבהתבוננות שייך ענין הציווי אבל אינו מוכרח עדיין, ור"ל אמרו דלעולם ילמוד אדם במקום שלכו חפץ, והו"ע השימת לב שהיא המביאה את ההתבוננות בדבר בפועל לפי ענין ההשגה (ד"ה ואהבת, תשי"א. נדפס בס' המאמרים ה'תש"א ע' 116, עי"ש בארוכה).

8 בכל לבבך בשני יצריך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכות פ"ט, מ"ה.

פסקה 1

1 שמע ישראל

לפי ההערה, מאמר זה נרשם ביותר מנוסח אחד: בנוסח של אדמו"ר האמצעי, שנדפס בספר המאמרים תקס"ב, כרך א, ובנוסח של רבי משה, בנו של אדמו"ר הזקן, בכרך ב. בהוספות לכרך ב נדפסו הגהות נוספות של הצמח צדק, המבוססות על הנוסח שבכרך ב.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בסה"מ תקס"ב ח"א ע' רמד. הנחת הר"מ בן אדה"ז שם ח"ב ע' תקטו. מאמר זה בשינויים ובתוס' הגהות וביאורים נדי באוה"ת ואתחנן ע' רה ואילך. [מיוסד על הנחת כ"ק אדה"א הנדפס בסה"מ תקס"ב ח"א. וכן הביאור שם ע' ריד. ועוד קטע מהנחת אדה"א נעתק באוה"ת פ' שמיני ע' סד ואילך עם הגהות]. בהוספות לסה"מ תקס"ב ח"ב ע' תרי הגהות נוספות מכ"ק אדמו"ר הצ"צ (שם מיוסד על הנוסח דסה"מ תקס"ב ח"ב). לכללות המאמר ראה גם אמרי בינה שער הק"ש.

2 שמע ישראל . ואהבת

הפסוק הראשון של קריאת שמע: "שמע ישראל, הוי' אלקינו, הוי' אחד". המאמר שואל מדוע נאמר בו שם הוי' פעמיים, ומשיב על כך בפסקאות 8-9.

Deuteronomy 6:4 דברים ו:ד'

שמע יִשְׂרָאֵל Havayah אֱלֹהֵינוּ Havayah אֶחָד:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ד-ה.

3 ואהבת כו'

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". המאמר קורא את המילה הראשונה גם כציווי וגם כהבטחה לעתיד.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 הפסיקו אכנה"ג בין אחד לואהבת

הגמרא מסבירה מדוע אומרים לאחר הפסוק הראשון של קריאת שמע "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד": כאשר בניו של יעקב אמרו "שמע ישראל... הוי' אחד", השיב להם יעקב במילים אלה, והחכמים תיקנו לומר אותן בלחש. במהדורת קה"ת מובא הקטע הזה בקשר להפסקה שהמאמר שואל עליה.

Pesachim 56a:7 פסחים נ"ו א:ז'

דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָמִישׁ: "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסַפוּ וְאָגִידָה לָכֶם". בִּיָּשָׁה יַעֲקֹב לְגִלּוֹת לְבָנָיו קִץ הַיָּמִין, וְנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה. אָמַר: שְׁמָא חֵס וְשְׁלוֹם יֵשׁ בְּמִסְתֵּי פֶסוּל, כְּאִבְרָהִם שִׁצְצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעְאֵל, וְאִבִּי יִצְחָק שִׁצְצָא מִמֶּנּוּ עֲשׂוֹ? אָמְרוּ לוֹ בָּנָיו: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". אָמְרוּ: כִּשֶׁם שֶׁאֵין בְּלִבְךָ אֶלָּא אֶחָד, כִּךָ אֵין בְּלִבְנוּ אֶלָּא אֶחָד. בְּאוֹתָהּ שַׁעַה פָּתַח יַעֲקֹב אֲבִינוּ וְאָמַר: "בָּרוּךְ שֶׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד".

9 בכל לבבך בשני יצריך

המשנה מסבירה את המילים "בכל לבבך" כך: "בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע". המאמר לומד מכך שאהבת ה' אמיתית מכניעה אפילו את היצר הרע.

Mishnah Berakhot 9:5 משנה ברכות ט"ה

חַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֶׁשָּׁהָא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו) וְאָהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדֶךָ. בְּכָל לִבְּךָ, בְּשֵׁנֵי יִצְרֶיךָ, בְּיִצְרֵי טוֹב וּבְיִצְרֵי רָע. וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל מַאֲדֶךָ, בְּכָל מְמוֹנָה. דָּבָר אֲחֵר בְּכָל מַאֲדֶךָ, בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָךְ הֵנוּ מוֹדֵה לּוֹ בְּמֵאָד מֵאָד. לֹא יִקַּל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנִגְדֹּ שְׂעֵר הַמִּזְרָח, שֶׁהוּא מְכֻן כְּנִגְדֹּ בֵּית קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים. לֹא יִכְנֹס לְהַר הַפִּיִּת בְּמִקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ. ...

One must bless [G-d] for the evil in the same way as one blesses for the good, as it says, "And you shall love the L-rd your G-d with all your heart, with all your soul and with all your might" (Deuteronomy 6:5). "With all your heart," with your two impulses, the evil impulse as well as the good impulse. "With all your soul" even though he takes your soul [life] away from you. "With all your might" with all your money. Another explanation, "With all your might" whatever ... treatment

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

10 וגם לי הבנה

הערת קה"ת מפנה I Samuel 3:10 למילים האלה.

I Samuel 3:10 שמואל א ג':

וַיָּבֹא ה' וַיִּתְּצֵב וַיִּקְרָא כַּפֶּעַם כַּפֶּעַם שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל דָּבָר כִּי שָׁמַע עֲבָדְךָ:

And the L-RD came, and stood, and called as at other times: 'Samuel, Samuel.' Then Samuel said: 'Speak; for Thy servant heareth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה שמואל-א ג, י.

פסוקה 2

11 ובחרת בחיים

"את החיים ואת המוות נתתי לפניך, את הברכה ואת הקללה; ובחרת בחיים, למען תחיה אתה וזרעך". המאמר שואל לאילו "חיים" צריך לבחור.

Deuteronomy 30:19 דברים ל"ט

הַעֲדֹתִי כִּכֶּם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבִחְרַת בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחְיֶה אִתָּה וְזֶרְעֶךָ:

I call heaven and earth to witness against you this day, that I have set before thee life and death, the blessing and the curse; therefore choose life, that thou mayest live, thou and thy seed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

12 ראה נתתי לפניך . . לאהבה את ה'א

"ראה, נתתי לפניכם היום את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע."

המאמר חוזר לפסוק כולו בפסוקה 15.

Deuteronomy 30:15 דברים ל"ט

רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע:

See, I have set before thee this day life and good, and death, and evil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, טו-כ.

13 לאהבה את הוי' אלקיך בכל לבבך

"ומל הוי' אלקיך את לבבך... לאהבה את הוי' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, למען חיך." דברי המאמר מופיעים בפסוק זה באותו פרק, שגם קושר בין אהבה לחיים.

Deuteronomy 30:6 דברים ל"ו

וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְּךָ וְרָעָה לְאַהֲבָה אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

And the L-RD thy G-d will circumcise thy heart, and the heart of thy seed, to love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, that thou mayest live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 כי הוא חיך

"לאהבה את הוי' אלקיך, לשמוע בקולו ולדבקה בו, כי הוא חיך ואורך ימיך." החיים שבהם צריך לבחור הם ה' עצמו.

Deuteronomy 30:20 דברים ל"ז

לְאַהֲבָה אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַע בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ כִּי הוּא חַיֶּךָ וְאָרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר:

to love the L-RD thy G-d, to hearken to His voice, and to cleave unto Him; for that is thy life, and the length of thy days; that thou mayest dwell in the land which the L-RD swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob, to give them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

15 ובחרת בחיים

"ובחרת בחיים, למען תחיה אתה וזרעך". השאלה היא מדוע יש צורך בציווי לבחור במה שכולם אוהבים.

Deuteronomy 30:19 דברים ל"ט

הַעֲדֹתִי כִּכֶּם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבִחְרַת בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחְיֶה אִתָּה וְזֶרְעֶךָ:

I call heaven and earth to witness against you this day, that I have set before thee life and death, the blessing and the curse; therefore choose life, that thou mayest live, thou and thy seed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

16 ויאמר אלהים יהי רקיע וכו' ויהי מבדיל

"ויאמר ה': יהי רקיע בתוך המים, ויהי מבדיל בין מים למים". זו הפעם הראשונה שמוזכרת ההבדלה.

Genesis 1:6 בראשית א"ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

22 ואתה מחי את כולם

"אתה הוא הוי' לבדך... ואתה מחיה את כולם, וצבא השמים לך משתחוים". פסוק זה תומך בקביעה שכל החיות נמשכות מה.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו

אַתָּה־הוּא ה' לְבַדְּךָ אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם וְכָל־צָבָאם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־וְצָבֵא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נחמיה ט, ו.

23 אז תתענג על ה'

"אז תתענג על הוי', והרכבתיך על במתי ארץ". המאמר מביא פסוק זה כעניין התענוג העליון, התענוג בה' עצמו, שהוא "המים העליונים".

Isaiah 58:14 ישעיהו נ"ח:יד

אָז תִּתְעַנֵּג עַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַרְבֵּבְתִּיךָ עַל־[בְּמֹתַי] (במותי) אָרֶץ וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלֹת יַעֲקֹב אֲבִיךָ כִּי פִי הַבַּיִת דִּבֶּר:

Then shalt thou delight thyself in the L-RD, And I will make thee to ride upon the high places of the earth, And I will feed thee with the heritage of Jacob thy father; For the mouth of the L-RD hath spoken it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נח, יד.

פסוקה 6

24 יהי רקיע

"יהי רקיע בתוך המים". המאמר של היום השני.

Genesis 1:6 בראשית א:ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִכְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

And G-d said: 'Let there be a firmament in the midst of the 'waters, and let it divide the waters from the waters

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

25 שמע... ע' רבתי

הוזהר מציין שהעניין של "שמע" והדלית של "אחד" נכתבות גדולות, וכיחד הן מאיימות "עד", ושהאותיות שייך ומ"ם של "שמע" נשארות. המאמר מבוסס על כך וקורא את "שמע" כ"שם" וכעניין גדולה.

Zohar III, 236b זח"ג רלו, ב

הערת קה"ת

זח"ג רלו, ב.

And G-d said: 'Let there be a firmament in the midst of the 'waters, and let it divide the waters from the waters
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 ויעש אלקים את הרקיע ויבדל במין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע

"ויעש ה' את הרקיע, ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע". ההבדלה מוזכרת בפעם השנייה, ועל כך שואלת הפסקה הבאה.

Genesis 1:7 בראשית א:ז

וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:

And G-d made the firmament, and divided the waters which were under the firmament from the waters which were above the firmament; and it was so

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

18 שנאמר ענין הבדלת הרקיע שני פעמים

ההערה מצינת שעניין זה, שהבדלת הרקיע נאמרת פעמיים, מובא בהמשך של שנת תרע"ב, ושם מובא גם ביאור לעניין.

הערת קה"ת

מובא בהמשך תער"ב כרך ב' ע' ארב. ושם יש גם ביאור.

19 מבשרי אחזה אלו-ה

"ומבשרי אחזה אלוקה". בחסידות, פסוק זה משמש יסוד ללימוד על האלוקות מתוך מבנה האדם, כפי שעושה כאן המאמר ביחס ללב ולגוף.

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

וְאַחֵר עוֹרִי נִקְפּוּזָאָת וּמִבְשָׂרִי אֲחֻזָּה אֱלֹהִים:

And when after my skin this is destroyed, Then without my flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב יט, כו.

20 וגם אפילו המוח מקבל חיות מן הלב

הערת קה"ת מפנה לב Zohar III, 161b למילים האלה.

Zohar III, 161b זח"ג קסא, ב

הערת קה"ת

ראה זח"ג קסא, ב. רכא, ב ובכ"מ שלבא פליג לכל שייפין.

פסוקה 5

21 צור לבבי

"בשרי ולבי כלים; צור לבבי וחלקי אלקים לעולם". המאמר מפרש את "צור לבבי" כך שה' הוא הלב שממנו נמשכת כל החיות.

Psalms 73:26 תהילים ע"ג:כ"ו

כָּלָה שְׁאָרִי וּלְבָבִי צוּר־לִבִּי וְחֶלְקִי אֱלֹקִים לְעוֹלָם:

My flesh and my heart faileth; But G-d is the rock of my heart and my portion for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כו.

26 לך ה' הגדולה והגבורה

"לך, הוי', הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, כי כל בשמים ובארץ; לך, הוי', הממלכה". הפסוק מונה את שבע המדות המרכיבות את העיין של שבעים.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:יא

לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כִּי־כָל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לך ה' הַמְּמַלְכָה וְהַמְתַּנְשָׂא לְכָל לְרֹאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דה"א כט, יא.

27 יהי אור

"ויאמר אלקים: יהי אור, ויהי אור". המאמר של היום הראשון.

Genesis 1:3 בראשית א'ג'

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר:

.And G-d said: 'Let there be light.' And there was light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 כי נשגב שמו לבדו

"הללו את שם הוי', כי נשגב שמו לבדו; הודו על ארץ ושמים". המאמר מוצא בפסוק שתי בחינות: השם עצמו, הנשגב למעלה מן העולם, ורק הודו הנמצא על הבריאה.

Psalms 148:13 תהילים קמ"ח:יג

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי־נִשְׁגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוּ עַל־אֲרֶץ וְשָׁמַיִם:

Let them praise the name of the L-RD, For His name alone is exalted; His glory is above the earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, יג.

29 בדבר ה' שמים נעשו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם לג, ו.

30 בדבר ה' שמים נעשו

"בדבר הוי' שמים נעשו, וברוח פיו כל צבאם". הבריאה נעשית באמצעות הדיבור האלוקי, אותיות השם.

Psalms 33:6 תהילים ל"ג:ו

בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל־צִבְאָם:

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the host of them by the breath of His mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 ובטובו מחדש בכי"ת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת יוצר.

פסקה 7

32 יהי אור

"יהי אור". אותיותיה נמשכות ממידת חסד, מידתו של היום הראשון.

Genesis 1:3 בראשית א'ג'

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר:

.And G-d said: 'Let there be light.' And there was light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

33 יהי רקיע

"יהי רקיע". המאמר של היום השני, הנמשך ממידתו של אותו יום.

Genesis 1:6 בראשית א'ו'

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מְבָדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

And G-d said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 8

34 ישראל עלה במחשבה

המדרש מונה דברים שקדמו לבריאת העולם: מהם שנבראו, ומהם ש"עלו במחשבה" להיברא, וביניהם ישראל. המאמר משתמש בכך כדי לבאר את שורש הנשמות במחשבה העליונה.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א'ד'

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו'" ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אהבה ברכי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם,

...

In the beginning, G-d created" - six items preceded the" creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ראה ב"ר א, ד. נסמן לעיל פי' צו טז, ג.

35 זי רקיעים . . הנרמזים בכי"ת ד'

הגמרא אומרת שמי שמאריך באמירת "אחד" מאריכים את ימיו, ובייחוד באות ד' שבו, ושמי שהמליך את ה' "למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים" אינו צריך לעשות עוד. הערת קה"ת מפנה לכאן לרמז שבאותיות "אחד".

Berakhhot 13b ברכות י"ג ב

הערת קה"ת

סמ"ק סי קד. הובא בב"י או"ח רס"א. וראה ברכות יג, ב.

פסוקה 9

36 וזהו שנאמר ב' שמות הוי

ההערה מפנה להמשך של שנת 5672, שבו מוסבר מדוע שם הוי נאמר פעמיים בקריאת שמע.

הערת קה"ת

ראה המשך בששה"ק תער"ב ח"א ע' תצו.

37 וברוח פיו כל צבאם

"בדבר הוי שמים נעשו, וברוח פיו כל צבאם". המלאכים, שהם "צבא השמים", נמשכים מהדיבור האלוהי, הנמוך ממדרגת המחשבה שממנה נמשכות הנשמות.

Psalms 33:6 תהילים ל"ו:

בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל־צָבָאָם:

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the host of them by the breath of His mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

38 וכמ"ש בפרשה בהעלותך

שם נדרש "ואהבת" מלשון "אבה", רצון: הרצון הוא הפנימיות של המדות, שכן רצונו של אדם מכונן את רגשותיו; לכן הפסוק מצווה להפנות את הרצון והתשוקה לאהבת ה'.

הערת קה"ת

לעיל פ' בהעלותך כט, ד.

39 וע"פ וארא

שם, על הפסוק "שמע ישראל... הוי אחד", מסביר אדמו"ר הוקן ש"אחד" עשוי להתפרש כ"האחד הנמנה", ואילו ה' בעצמותו הוא יחיד, בדומה ליצחק שנקרא "יחידך"; הוא נקרא אחד מפני שהוא מתגלה בשבעה רקיעים, בארץ ובארבע רוחות, שכולם בטלים אליו.

הערת קה"ת

תו"א נה, ב. אוה"ת שמות כרך ח' ד"ה וארא הא' סע"י ה.

40 אין נופל לשון אחד כ"א בהשתלשלות . . והוא ית' אחד בהם

בתמליל ההוא של המאמר, הקביעה ש"אחד" שייך רק במסגרת ההשתלשלות מובאת בשם חובות הלבבות (Sha'ar HaYichud, ch. 9): זהו "האחד הנמנה".

הערת קה"ת

בסה"מ תקס"ב ח"א ע' רמט מביא בשם חובת הלבבות שער היחוד פ"ט שהוא אחד המנוי ע"ש. וראה שרש מצות התפלה פרק יח.

41 זרע יצחק יחידו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

נוסח התפלה.

42 ואתה מחיה את כולם

"ואתה מחיה את כולם". המאמר דורש את המילה "ואתה" כאותיות הדיבור, מדרגת החיות המקימת את העולמות.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט"ו:

אַתָּה־הוּא ה' לְבַדְּךָ אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם וְכָל־צָבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־וְצָאֵם הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 מכלכל חיים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

נוסח תפלת שמו"ע.

44 יחיד חי העולמים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת ברוך שאמר.

45 הערת קה"ת מפנה ל Numbers 8:1-12:16 למילים האלה.

Numbers 8:1-12:16 במדבר ח"א-י"ב:ט"ז

פסוקה 10

46 כי עמך מקור חיים

"כי עמך מקור חיים, באורך נראה אור". המאמר מפרש את המילים "עמך" כך שגם מקור החיים נמצא רק לצד ה', ואינו עצמותו.

Psalms 36:10 תהילים ל"ו:

כִּי־עֲמֶךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאָה־אֹר:

For with Thee is the fountain of life; In Thy light do we see light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לו, י.

47 אחת היא יונתי

"אחת היא יונתי תמתי, אחת היא לאמה". המאמר מחיל את האחדות של האהובה על בחינת היחידה שבנפש, המקבלת מהי כיחיד.

Song of Songs 6:9 שיר השירים ו'ט:

אַחַת הִיא יוֹנְתִי תַמְתִּי אַחַת הִיא לְאִמָּה בָּרָה הִיא לְיֹלְדָתָהּ רְאוּהָ בָנוֹת וַיֹּאשְׁרוּהָ מְלָכּוֹת וּפִילִגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ו, ט.

48 נקי יחידה . . יחיד

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Etz Chaim.

הערת קה"ת

ראה ע"ח ש' דרושי אבי"ע פ"א.

49 ואהבת את הוי' אלקיך

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך". כאן מדובר באהבה שמתעוררת מאלוהי מתוך התבוננות בהי' כיחיד.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מַאֲדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 ונשב בגיא מול בית פעור

"ונשב בגיא מול בית פעור" — הפסוק החותם את סיפור תחינתו של משה בתחילת פרשת ואתחנן. המאמר מפרש את "גיא" כענווה ואת "מול" כהיפוכו של פעור.

Deuteronomy 3:29 דברים ג:כ"ט

וְנִשְׁבַּב בְּגֵיאַ מוֹל בֵּית פְּעוֹר:

.So we abode in the valley over against Beth-peor

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ג, כט.

51 בן סורר זולל וסובא שבתו

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו ובקול אמו". אדמו"ר הזקן משווה את עבודת פעור להתמסרותו של בן זה לתאוותיו.

Deuteronomy 21:18 דברים כ"א:י"ח

כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְרוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:

If a man have a stubborn and rebellious son, that will not hearken to the voice of his father, or the voice of his mother, and though they chasten him, will not hearken unto them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כא, יח.

52 זולל וסובא

"בננו זה סורר ומורה... זולל וסובא". התמסרות לתאוות המים התחתונים, לתענוגות העולם הזה.

Deuteronomy 21:20 דברים כ"א:כ'

וְאָמְרוּ אֲלֵי־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵי זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹלָנוּ זֹלֵל וְסוֹבָא:

and they shall say unto the elders of his city: 'This our son is stubborn and rebellious, he doth not hearken to our voice; he is a glutton, and a drunkard'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53 בע"ה שלי"א פ"ה

אור התורה מצטט את הקטע מעץ חיים שמביא אדמו"ר הזקן: עבודת פעור הייתה שעובדיו יוציאו אליו את הלכלוך, שכן זהו מזונו, ואין מגיעה אליו השפעה אלא בדרך זו.

הערת קה"ת

"בענין פעור אשר עבודתה לפעור עצמם ולהוציא הוזהמא אליה, כי זהו מזונה ממש ואין שפע נמשך עליה כ"א עד"י עכ"ל" — אוה"ת ואתחנן ע' רז עיין שם בארוכה.

54 כי כל איש אשר הלך . . . ואתם הדבקים

"עיניכם הרואות את אשר עשה הוי' בבעל פעור, כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו הוי' אלקיך מקרבך". אלה שהמשיכו חיות אל תוך הפסולות נעשו כאין.

Deuteronomy 4:3 דברים ד:ג'

עֵינֶיכֶם הִרְאוּ אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרָיו בְּעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוּ ה' אֱלֹהֶיךָ מִקְרֶבְךָ:

Your eyes have seen what the L-RD did in Baal-peor; for all the men that followed the Baal of Peor, the L-RD thy G-d hath destroyed them from the midst of thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ד, ג-ד.

55 ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים

"ואתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים כולכם היום". חיים אמיתיים הם דבקות בה'.

Deuteronomy 4:4 דברים ד:ד'

וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם:

But ye that did cleave unto the L-RD your G-d are alive every one of you this day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

56 למסור נפשו באחד

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Pri Etz Chaim.

הערת קה"ת

ראה ב"ח או"ח ר"ס סא. שו"ת הרשב"א ח"ה סנ"ה. פע"ח שער הק"ש פ"ב.

פסוקה 13

57 בטל רצונך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ב, ד.

58 בטל רצונך

"בטל את רצונך מפני רצונו, כדי שהוא יבטל את רצונם של אחרים מפני רצונך". המאמר מציג זאת כתוכן העיקרי של קבלת עול מלכות שמים.

Pirkei Avot 2:4 משנה אבות ב:ד'

הוא ה"ה אומר, עשה רצונו כרצונו, כדי שיעשה רצונו כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצונו אחרים מפני רצונו. ה"ל אומר, אל תפרש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע. ואל תאמר לקשאפנה אשנה, שמא לא תפנה:

He used to say: do His will as though it were your will, so that He will do your will as though it were His. Set aside your will in the face of His will, so that he may set aside the will of others for the sake of your will. Hillel said: do not separate yourself from the community, Do not trust in yourself until the day of your death, Do not judge your fellow man until you have reached his place. Do not say something that can- ... not be

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר ל, ג.

66 נדרים סיג לפרישות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ג, יג.

67 נדרים סייג לפרישות

רבי עקיבא אומר: "נדרים סייג לפרישות".

Pirkei Avot 3:13 משנה אבות ג:י"ג

רבי עקיבא אומר, שחוק וקלות ראש, מרגליו לערוה. מסרת, סג
לתורה. מעשרות, סג לעשר. נדרים, סג לפרישות. סג לחכמה,
שתיקה:

Rabbi Akiva said: Merriment and frivolity accustom one to sexual licentiousness; Tradition is a fence to the Torah; Tithes a fence to wealth, Vows a fence to abstinence; A fence to wisdom is silence.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

68 ופרישות מביא לידי קדושה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

סוף סוטה. [כ].

69 לפרישות מביא לידי קדושה

שרשרת המעלות של רבי פנחס בן יאיר בסוף מסכת סוטה: "... טהרה מביאה לידי פרישות, ופרישות מביאה לידי קדושה..."

Mishnah Sotah 9:15 משנה סוטה ט:ט"ו

... רבי פנחס בן יאיר אומר, וריוות מביאה לידי נקיות, ונקיות מביאה לידי טהרה, וטהרה מביאה לידי פרישות, ופרישות מביאה לידי קדושה, וקדושה מביאה לידי ענוה, וענוה מביאה לידי יראת חטא, ויראת חטא מביאה לידי חסידות, וחסידות מביאה לידי רוח הקדש, ורוח הקדש מביאה לידי תחית המתים, ותחית המתים בא על ידי אליהו זכור לטוב, אמן:

When Rabbi Meir died, the composers of fables ceased. When Ben Azzai died, the diligent students [of Torah] ceased. When Ben Zoma died, the expounders ceased. When Rabbi Joshua died, goodness ceased from the world. When Rabban Shimon ben Gamaliel died, locusts come and troubles multiplied. When Rabbi Elazar ben Azaryah died, the sages ceased to be wealthy. When Rabbi Akiba died, the glory of the Torah ceased. When Rabbi Hanina ben Dosa died, men of wondrous deeds ceased. When Rabbi Yose ... Katnuta died, the pious men (hasidim) ceased and

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

70 ועמ"ש ע"פ ראשי המטות

המאמר על "וידבר משה אל ראשי המטות" פותח בדיני נדרים ושואל מדוע נדר חל רק כאשר מקשרים את הדבר למשהו שכבר הוקדש; הוא מביא את המאמרים "נדרים סייג לפרישות" ו"פרישות מביאה לידי קדושה".

הערת קה"ת

לעיל פי מטות פא, א.

59 דאין מלך בלא עם

ההערה מונה את Emek HaMelech בין המקורות לאמירה "אין מלך בלא עם".

הערת קה"ת

עמ"מ ש' שעשועי המלך, רפ"א. ס' החיים פ' גאולה, פ"ב. בחיי וישב לח, ל. פדור"א (פ"ג). [כ]. ראה גם לעיל ה, ג. ט, ב. לקמן פ' נצבים נה, ב.

60 אין מלך בלא עם

רבנו בחיי מסביר שבראש השנה, היום שבו נברא העולם, אנו קוראים לה' "המלך", מפני שביום זה החלו מעשיו, שהרי "אין מלך בלא עם". בהערת קה"ת מובא הדבר בין המקורות לאמירה זו.

Rabbeinu Bahya, Bereshit 38:30 רבנו בחיי, בראשית ל"ח:ל'

61 דאין מלך בלא עם

לפני הבריאה אומרת התורה לה': אם למלך אין צבא ואין מחנה, על מי הוא מולך, ואם אין עם המשבח אותו, כמה מתבטאת גדולתו? בהערת קה"ת מובא הדבר בין המקורות לאמירה זו.

Pirkei DeRabbi Eliezer 3 פרקי דרבי אליעזר ג'

62 לשון עוממות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פסחים (עה, ב) [כ] [שם כז, א].

63 לשון עוממות

הגמרא מדברת על גחלים "עוממות" (אוממות), בניגוד לגחלים לוחשות, ודנה אם המילה נכתבת באל"ף או בעי"ן, ומביאה את הפסוק: "ארוי הגן של אלקים לא עממוהו". המאמר קושר בין "עם" לבין מילה זו, המבטאת עמעום.

Pesachim 75b פסחים ע"ה ב

64 קדש א"ע במותר לך

בהסבירו מדוע איסורים מסוימים של חכמים נקראים "איסורי קדושה", אומר רבא: "קדש עצמך במותר לך". המאמר מיישם זאת על הימנעות מדברים מותרים.

Yevamot 20a:15 יבמות כ' א:ט"ו

איסור קדושה — שניות מדברי סופרים, ואמאי קרי לקה איסור קדושה? אמר אב"י: כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש. אמר לקה רבא: וכל שאינו מקיים דברי חכמים, קדוש הוא דלא מיקרי, רשע נמי לא מיקרי! אלא אמר רבא: קדש עצמך במותר לך.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יבמות כ, א.

65 ואיש כי ידור נדר לה'

"איש כי ידור נדר להוי', או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו, לא יחל דברו". נדר אוסר על האדם דבר שמותר לו.

Numbers 30:3 במדבר ל"ג:

איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו ככל הוצא מפיו יעשה:

When a man voweth a vow unto the L-RD, or sweareth an oath to bind his soul with a bond, he shall not break his word; he shall do according to all that proceedeth out of his mouth.

וְיֵלֵא עֲבָדָיו — תַּרְוִיְהוּ צְדִיקֵי גְמוּרֵי נִינְהוּ, וְאִינוּ דוֹמָה שׁוֹנָה פְּרָקוּ
מֵאָה פְּעָמִים, לְשׁוֹנָה פְּרָקוּ מֵאָה וְאַחַד.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה ט, ב.

77 ואהבת ובכל מאדך

"בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאודך". המאמר מבחין בין "בכל נפשך" —
אהבה הנתונה בשכל — לבין "בכל מאודך", אהבה שלמעלה מכל כלי.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאַהֲבָתָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כְּכָל-לִבְּךָ וּכְכָל-נַפְשְׁךָ וּכְכָל-מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and
with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 אור זרוע לצדיק

"אור נורע לצדיק, ושמחה לישרי לב". האור "נורע": הוא צומח כמו זרע.

Psalms 97:11 תהילים צ"ז:יא

אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה:

Light is sown for the righteous, And gladness for the upright
in heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צז, יא.

79 וזרעתי לי בארץ

"זרעתי אותה לי בארץ". ישראל הם זרעו של ה', שנזרע כדי לצמוח.

Hosea 2:25 הושע ב:כ"ה

וְזִרְעֹתֶיהָ לִי בְּאֶרֶץ וְרַחֲמֹתַי אֶת־לֹא רַחֲמָה וְאַמְרָתִי לֹא־עֲמִי אֶתֶּה
וְהוּא יֹאמֶר אֱלֹקֵי:

And I will sow her unto Me in the land; And I will have com-
passion upon her that had not obtained compassion; And I
will say to them that were not My people: 'Thou art My peo-
'ple'; And they shall say: 'Thou art my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע ב, כה.

80 ועמ"ש ע"פ בשלח פרעה

שם מפרש אדמו"ר הזקן את הפסוק "זרעתי לי בארץ" על ישראל בגלות
מצרים: כשם שמי שזרע כור קוצר כורים רבים, כך ישראל הם "תבואה"
של ה', שנזרעת כדי שגילוי אלקותו יתרבה ויתפשט למטה כמו למעלה.

הערת קה"ת

תו"א סא, א.

81 מלכות פה ותושבע"פ קרינן לה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (פתח אלי').

82 מלי פה ותושבע"פ קרינן לה

בפתיחת אליהו מתוארות הספירות כאיבריה של דמות: "מלכות היא הפה;
אנו קוראים לה תורה שבעל פה". המאמר מציג את מלכות, התורה שבעל

71 נקיות מביא לידי פרישות

כאן שרשרת רבי פנחס בן יאיר היא: "... נקיות מביאה לידי פרישות,
ופרישות מביאה לידי טהרה..." בגרסה זו הפרישות באה בעקבות הנקיות,
ולא בעקבות נדרים.

Avodah Zarah 20b:10 עבודה זרה כ"ב:י'

מִכָּאֵן אָמַר רַבִּי פְּנִיחָס בֶּן יֶאֱזִיר: תּוֹרָה מְבִיאָה לַיָּדִי וְהִירוֹת, וְהִירוֹת
מְבִיאָה לַיָּדִי וְזִירוֹת, וְזִירוֹת מְבִיאָה לַיָּדִי נְקִיוֹת, נְקִיוֹת מְבִיאָה לַיָּדִי
פְּרִישׁוֹת, פְּרִישׁוֹת מְבִיאָה לַיָּדִי טְהוֹרָה, טְהוֹרָה מְבִיאָה לַיָּדִי חֲסִידוּת,
חֲסִידוּת מְבִיאָה לַיָּדִי עֲנָוָה, עֲנָוָה מְבִיאָה לַיָּדִי יְרֵאת חֹטָא, יְרֵאת חֹטָא
מְבִיאָה לַיָּדִי קְדוּשָׁה, קְדוּשָׁה מְבִיאָה לַיָּדִי רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ
מְבִיאָה לַיָּדִי תַּחֲתִית הַמַּתִּים, וְחֲסִידוּת גְּדוּלָּה מְכוּלָּן, שְׁנֶאָמַר: "אֲזַי דְּבִרְתָּ
בְּחֻזּוֹ לְחֲסִידֶיהָ".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז כ, ב. [כ].

72 עיין ברע"מ ס"פ יתרו

ההערה אומרת שגם ב-Yahel Ohr מובא הקטע הזה מרעיא מהימנא.

הערת קה"ת

מובא גם ביהל אור ע' תקסה. וראה לעיל פי' מטות פג, ג שמזכיר זהר זה
לענין אחר.

73 נדר איהו לעילא ואינון חיי

ברעיא מהימנא שבסוף פרשת יתרו נאמר: "נדר הוא למעלה, והם חיי
המלך" — זהו סוד רמ"ח האיברים; לכן נדר חמור משבועה. המאמר מביא
זאת כדי להראות את מעלתה של בחינת הנדר.

Zohar, Yitro 31:523-526 ספר זוהר, יתרו ל"א:תקכ"ג-תקכ"ו

74 כהנים אנו אומרים בלא נדר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה שו"ע יו"ד סר"ג סעיף ד.

75 אנו אומרים בלא נדר

השולחן ערוך פוסק שיש להזיזהר שלא לנדור דבר, אפילו צדקה,
וכשמתחייבים יחד יש לומר "בלי נדרי". הערת קה"ת מפנה לכאן בנוגע
למנהג שהמאמר מזכיר.

Shulchan Arukh, Yoreh De'ah 203:4 שולחן ערוך, יורה דעה ר"ג:ד'

צריך לזיזהר שלא ידור שום דבר ואפי' צדקה אין טוב לידור אלא אם
ישנו בידו יתן מיד ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו ואם פוסקים צדקה
וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר:

Ashlei Ravrevei: Shulchan Aruch Yoreh Deah, Lemberg, 1888 (Public Domain)

76 אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים

הלל אומר לבר היי שגם "עובד אלקים" וגם "אשר לא עבדו" הם צדיקים
גמורים, אך מי ששונה את פרקו מאה פעמים אינו דומה למי ששונה אותו
מאה ואחת פעמים. מה שחורג מן ההרגל הוא שנחשב לעבודה.

Chagigah 9b:10 חגיגה ט' ב:י'

אָמַר לָקָה בַּר הֵי הֵי לְהִלֵּל, מֵאִי דְכְּתִיב: "וְשָׁכַתָּם וְרָאִיתָם בֵּין צְדִיק
לְרָשָׁע בֵּין עוֹבֵד אֱלֹקִים לְאִשֵּׁר לֹא עֲבָדוּ", הֵיִינוּ "צְדִיק" — הֵיִינוּ "עוֹבֵד
אֱלֹקִים", הֵיִינוּ "רָשָׁע" — הֵיִינוּ "אִשֵּׁר לֹא עֲבָדוּ"! אָמַר לָקָה: "עֲבָדוּ"

פה, ככלי לאהבה שאין לה כלי.

Tikkunei Zohar 17a:16-17 תקוני זוהר י"ז א:ט"ז-י"ז

ואתקריאו בתקונא דא. חסד דרועא ימינא. גבורה דרועא שמאלא. תפארת גופא. נצח והוד תרין שוקין. ויסוד סיומא דגופא אות ברית קדש. מלכות פה. תורה שבע"פ קרינן ליה. מוחא חכמה איהו מחשבה מלגו. בינה לבא ובה הלב מבין. ועל אליו תרין כתיב *הנסתרות ליי אלקינו.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

83 מצות המלך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

להעיר מב"ב קנט, א. תוספתא נגעים פ"ג.

84 ומתניא וכו'

רב פפא נותן סימן המקשר בין המשנה לברייתא (מתניא) ובין רב מלכיה: "המשנה היא מלכה" (מלכתא). הערת קה"ת מפנה לכאן ביחס ללשון שבטקסט: "המשנה וכו'".

Beitzah 28b ביצה כ"ח ב

הערת קה"ת

ביצה כח, ב. וש"נ

14 פסקה

85 כן יעמוד זרעכם ושמכם

"כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפניי, נאום הויי, כן יעמוד זרעכם ושמכם". המאמר מפרש את "זרעכם" כאור שזורע, ואת "שמכם" כקבלת עול מלכות שמים.

Isaiah 66:22 ישעיהו ס"ו:כ"ב

כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם:

For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the L-RD, so shall your seed and your name remain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, כב.

86 אור זרוע

"אור זרוע לצדיק". "זרעכם" הוא האור הזה שזורע.

Psalms 97:11 תהילים צ"ז:י"א

אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה:

Light is sown for the righteous, And gladness for the upright in heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

87 אשריכם זורעי

"אשריכם זורעי על כל מים". פסוק נוסף על זריעה, המצטרף ל"זרעכם".

Isaiah 32:20 ישעיהו ל"ב:כ'

אשריכם זורעי על כלי מים משלחי רגלי השור והחמור:

Happy are ye that sow beside all waters, That send forth freely the feet of the ox and the ass

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י לב, כ.

88 ויעש דוד שם

"ויעש דוד שם בשוכו מהכותו את ארם". המאמר קושר את "שמכם" לפסוק זה ולקבלת עול מלכות שמים.

II Samuel 8:13 שמואל ב ח:י"ג

ויעש דוד שם בשוכו מהכותו את ארם בגיא מלח שמונה עשר אלף:

And David got him a name when he returned from smiting the Arameans in the Valley of Salt, even eighteen thousand men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"ב ח, יג.

89 ומעין מבית ה' יצא

"והיה ביום ההוא... יצא מעין מבית הוי' והשקה את נחל השיטים". המאמר מפרש זאת כהתגלות שיקבלו המים התחתונים לעתיד לבוא.

Joel 4:18 יואל ד:י"ח

והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב וכל האפיקי יהודה ילכו מים ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השיטים:

And it shall come to pass in that day, That the mountains shall drop down sweet wine, And the hills shall flow with milk, And all the brooks of Judah shall flow with waters; And a fountain shall come forth of the house of the L-RD, And shall water the valley of Shittim

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יואל ד, יח.

90 ומשם יפרד

"ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, ומשם ייפרד והיה לארבעה ראשים". המים התחתונים לא יהיו עוד במצב הזה של פירוד.

Genesis 2:10 בראשית ב:י'

ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, י.

91 ע"פ ששים המה מלכות

שם מובאת דרשת חז"ל: ששים המלכות הן ששים מסכתות, שמונים הפילגשים הן הבריות, והעלמות שאין להן מספר הן ההלכות; ואילו "אחת היא יונתי תמתי" היא כנסת ישראל, מקור הנשמות. "תמתי" נדרש כ"תאומתי", משום שבאמצעות הנשמות מתאפשר ייחוד ז"א ונוקבא, ומכאן מראה אדמו"ר הזקן שהנשמות נעלות מן התורה.

הערת קה"ת

לקמן שה"ש לח, ג.

92 ששים המה מלכות

"שישים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר". אדמו"ר הזקן מפנה למאמר שלו על פסוק זה.

Song of Songs 6:8 שיר השירים ו:ח'

ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר:

There are threescore queens, And fourscore concubines,
And maidens without number
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

93 עלי באר

"או ישיר ישראל את השירה הזאת: עלי באר ענו לה". אדמו"ר הזקן מפנה למאמר שלו על פסוק זה בפרשת חוקת.

Numbers 21:17 במדבר כ"א:י"ז

אֲזַיִשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֵי בָאָר עֲנוּ־לָהּ:

Then sang Israel this song: Spring up, O well—sing ye unto it —

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

94 שמע ישראל

המדרש שואל: היכן זכו ישראל לקריאת שמע? ומשיב: בשעת מתן תורה, כאשר פתח ה' ואמר: "שמע ישראל, אני הוי' אלקיך", ענו כולם: "הוי' אלקינו, הוי' אחד", ומשה אמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

Devarim Rabbah 2:31 דברים רבה ב':ל"א

95 שמע ישראל

כאשר יעקב עמד למות, שאל את בניו אם יש בלבם מחלוקת כלשהי כלפי הקדוש ברוך הוא. הם השיבו: "שמע ישראל אבינו... הוי' אלקינו, הוי' אחד", והוא אמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

Bereshit Rabbah 98:3 בראשית רבה צ"ח:ג'

... שמעו אל ישראל, שבשמים אביכם, שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה! אמר לו: (דברים ו) שמע ישראל אבינו, כשם שאין בלבך מחלוקת על הקדוש ברוך הוא, כך אין בלבנו מחלוקת, אלא ה' אלקינו ה' אחד. אף הוא פירש בשפתיו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל, הדא הוא, שישראל משכימים ומעריבים בכל יום, ואומרים: שמע ישראל אבינו, ממערת המכפלה, אותו דבר שצויתנו, עדיין הוא נוהג בנו, ה' אלקינו, ה' אחד: "Assemble and hear, sons of Jacob" (Genesis 49:2) – Rabbi Berekhya, sometimes he said it in the name of Rabbi Hiyya and sometimes he said it in the name of the Rabbis from there:). From here [it may be derived] that they were scattered and an angel came and assembled them. Rabbi Tanhuma said: From here, that they were scattered and he assembled them with the Divine Spirit. "And listen to [el] Israel your father" (Genesis 49:2) – Rabbi Yudan and Rabbi ... Pinhas: Rabbi Yudan said: Listen to the G-d

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

96 שמע ישראל

אחת הדרכים שבהן הנשמה דומה לה' היא שהנשמה יחידה בגוף, והקדוש ברוך הוא יחיד בעולמו. לכן הנשמה, יחידה בגוף, תשבח את מי שהוא יחיד בעולמו, כפי שנאמר: "שמע ישראל... הוי' אחד".

Vayikra Rabbah 4:8 ויקרא רבה ד':ח'

97 ברבות ס"פ ואתחנן

אור התורה מצטט את המדרש: ישראל זכו לקריאת שמע במתן תורה, כאשר ה' אמר "שמע ישראל, אנכי הוי'", כולם השיבו "הוי' אלקינו, הוי' אחד", ומשה אמר "ברוך שם...". הוא דן במדרש בהרחבה בעמ' 355 ו"366.

הערת קה"ת

"ומהיכן זכו ישראל לקי"ש כו' ממתן תורה כו' א"ל שמע ישראל אנכי ה' כו' נענו כולם ואמרו ה' אלקינו ה' אחד ומשה אמר בשכמל"ו — אוה"ת ואתחנן ע' רב. וראה שם ע' שנה וע' שסו בארוכה.

98 ויחי פצ"ח

אור התורה מצטט את המדרש על "שמע אל ישראל אביך": הכנים אמרו ליעקב, "שמע ישראל אבינו: כשם שאין בלבך אלא אחד... הוי' אלקינו, הוי' אחד".

הערת קה"ת

"ע"פ ושמעו אל ישראל (שבשמים) אביכם, אמרו לו שמע ישראל אבינו כו' כשם שאין בלבך אלא אחד כו' ה' אלקינו ה' אחד" — אוה"ת ואתחנן ע' רה.

99 ויקרא ס"פ ד'

אור התורה מצטט את המדרש: תבוא הנשמה, שהיא יחידה בגוף, ותשבח את הקדוש ברוך הוא, שהוא יחיד בעולמו, כפי שנאמר "שמע ישראל... הוי' אחד". הדברים מהדהדים את הקישור שבמאמר בין יחידת הנשמה לבין ה' כיחיד.

הערת קה"ת

"תבא הנפש שהיא יחידה בגוף ותקלס להקב"ה שהוא יחיד בעולמו שנאמר שמע ישראל כו' ה' אחד" — אוה"ת ואתחנן ע' רב.

100 ועלי תשוקתו

"אני לדודי ועלי תשוקתו". המדרש על פסוק זה הוא אחד המדרשים המנויים בהקשר של קריאת שמע.

Song of Songs 7:11 שיר השירים ז':יא

אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ:

I am my beloved's, and his desire is toward me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

101 נשקד עול

"עול פשעי נאגד בידו". המדרש על פסוק זה הוא אחד המדרשים המנויים בהקשר של קריאת שמע.

Lamentations 1:14 איכה א':י"ד

נִשְׁקָד עַל פִּשְׁעֵי בִידּוֹ יִשְׁתַּרְגֵּנוּ עָלוּ עַל־צַוְאָרֵי הַכֶּשֶׁל כַּחַי נִתְּנֵנִי אֲדֹנָי בִּידֵי לֹא־אוּכָל קוּם:

The yoke of my transgressions is impressed by His hand; They are knit together, They are come up upon my neck; He hath made my strength to fail; The L-rd hath delivered me into their hands, Against whom I am not able to stand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102 על כן אוחיל לו

"חלקי הוי' אמרה נפשי, על כן אוחיל לו". אדמו"ר הזקן מביא כאן את סיפור המדרש על מרים.

Lamentations 3:24 איכה ג':כ"ד

חֲלָקִי הָוָיָה אֶמְרָה נַפְשִׁי עַל־כֵּן אוּחִיל לוֹ:

The L-RD is my portion', saith my soul; 'Therefore will I hope in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 15

103 ובפסוק חלקי ה'

אור התורה מצטט את המדרש על "חלקי הוי'": "כי יעקב בחר לו...", "דודי לי", "הוא אלקי", וכן שאנו אומרים "הוי' אחד", ועל זמן העתיד לבוא נאמר

”ביום ההוא יהיה הוי' אחד.”

הערת קה"ת

”כי יעקב בחר כו' דודי לי הוא לי לאלקים כו' וגם מה שאומרים הוי' אחד וכתוב לעיל ביום ההוא יהי הוי' אחד” — אוה"ת ואתחנן ע' שנה.

104 חלקי ה'

”הוי' הוא מנת חלקי, אומרת נפשי; לכן אקווה לו.” המדרש על פסוק זה נמנה עם המדרשים על קריאת שמע.

Lamentations 3:24 איכה ג:כ"ד

חלקי Havayah אִמְרָה נִפְשִׁי עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ:

The L-RD is my portion', saith my soul; 'Therefore will I'.hope in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105

”יש אחד, ואין שני לו.” המדרש על פסוק זה נמנה עם המדרשים על קריאת שמע.

Ecclesiastes 4:8 קהלת ד:ח'

יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי גַם בֶּן וְאָח אֵין־לוֹ וְאֵין קֵץ לְכָל־עֲמָלוֹ גַּם־[עֵינֹו] (עֵינִיו) לֹא־תִשְׁבַּע עֶשֶׂר וְלִמִּי אֲנִי עָמַל וּמַחֲסֹר אֶת־נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם־זֶה הִבֵּל וְעָנָן רֶעַ הוּא:

There is one that is alone, and he hath not a second; yea, he hath neither son nor brother; yet is there no end of all his labour, neither is his eye satisfied with riches: 'for whom then do I labour, and bereave my soul of pleasure?' This .also is vanity, yea, it is a grievous business

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

106 מרוע אחד

”דברי חכמים כדברונות... נתנו מרועה אחד.” המדרש על פסוק זה נמנה עם המדרשים על קריאת שמע.

Ecclesiastes 12:11 קהלת י"ב:יא

דְּבָרֵי חֲכָמִים כְּדִרְבָּנוֹת וּכְמִשְׁמֹרוֹת נְטוּעִים בְּעָלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מֵרַעָה אֶחָד:

The words of the wise are as goads, and as nails well fastened are those that are composed in collections; they are given .from one shepherd

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

107 ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע

”ראה, נתתי לפניך היום חיים וטוב, ומוות ורע.” המאמר מסביר כעת את כל ארבעת המונחים: חיים, מוות, רע שמתחת למוות, וטוב שמעל לחיים.

Deuteronomy 30:15 דברים ל:ט"ו

רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמּוֹת וְאֶת־הָרָע: See, I have set before thee this day life and good, and death ,and evil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

108

דברי המן לאחשוורוש: ”ישנו עם אחד, מפורד ומפורד בין העמים.” המדרש על פסוק זה נמנה עם המדרשים על קריאת שמע.

Esther 3:8 אסתר ג:ח'

וַיֹּאמֶר הֲמֵן לְמֶלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ יִשְׁנֹו עַם־אֶחָד מִפְּזָר וּמִפֶּרֶד בֵּין הָעַמִּים כָּל־מְדִינֹות מְלֻכּוֹתָהּ וְדָתֵיהֶם שְׁנוֹת מִכְּלָעַם וְאֶת־דָּתִי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עוֹשִׂים וְלִמְלֶכֶה אֵין־שׁוֹה לְהִנִּיחָם:

And Haman said unto king Ahasuerus: 'There is a certain people scattered abroad and dispersed among the peoples in all the provinces of thy kingdom; and their laws are diverse from those of every people; neither keep they the .king's laws; therefore it profiteth not the king to suffer them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 16

109 יפה שעה אחת בתשובה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ד, יז.

110 יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי

”יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא.” המאמר מביא זאת כדי להראות ש”טוב” נעלה מ”חיים”.

Pirkei Avot 4:17 משנה אבות ד:י"ז

הוא הִנֵּה אוֹמֵר, יִפָּה שְׁעָה אַחַת בְּתַשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְיִפָּה שְׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרֵת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה:

He used to say: more precious is one hour in repentance and good deeds in this world, than all the life of the world to come; And more precious is one hour of the tranquility of .the world to come, than all the life of this world

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

111 כי טוב חסדך מחיים

”כי טוב חסדך מחיים, שפתי ישבחונך.” המילה ”טוב” מוצבת מעל ”חיים”.

Psalms 63:4 תהילים ס"ג:ד'

כִּי־טוֹב חֲסֶדְךָ מִחַיִּים שְׁפָתִי יִשְׂבַּחונָךְ:

For Thy lovingkindness is better than life; My lips shall .praise Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים סג, ד.

112 ביה הוי' צור עולמים

”בטחו בהוי' עדי עד, כי ביה הוי' צור עולמים.” חז"ל דורשים זאת על שתי האותיות יו"ד וה"א שבהן נבראו העולמות.

Isaiah 26:4 ישעיהו כ"ו:ד'

בְּטַחוּ בַּה' עַד־יָעֵד כִּי בָקָה ה' צוֹר עוֹלָמִים:

Trust ye in the L-RD for ever, For the L-RD is GOD, an ever-lasting Rock

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י כו, ד.

113 ביו"ד נברא העוה"ב

רבי יהודה ברבי אילעי דורש את ישעיהו כו, ד: אלה הם שני העולמות שהקדוש ברוך הוא ברא, אחד בה"א ואחד ביו"ד; העולם הבא נברא ביו"ד, משום שצדיקיו מעטים.

Menachot 29b:13-14 מנחות כ"ט ב:י"ג-י"ד

מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד מפני שצדיקים שבו מועטים ומפני מה כפוף ראשו מפני שצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהן שאינן דומין זה לזה אמר רב יוסף הני תרתי מילי אמר רב בספרים ותניא תיובתיה חדא הא דאמר רב ס"ת שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן שלש יגנו

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

מנחות כט, ב.

114 חי ואל בחיים

הרמב"ם כותב שה', דעתו וחיוו הם אחד מכל צד; אילו היה חי באמצעות חיים ויודע באמצעות ידיעה שמחוץ לו, היו אלוהויות רבות. בהערת קה"ת מצוין שמקור הביטוי "חי, אך לא באמצעות חיים" הוא הרמב"ם.

Mishneh Torah, Foundations of the Torah 2:10 משנה תורה,

הלכות יסודי התורה ב:י

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכִיר אֱמֻתּוֹ וְיֹדֵעַ אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא. וְאֵינּוּ יוֹדֵעַ בְּדַעַה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁאֵנּוּ יוֹדְעִין. שְׂאִין אֲנִי וְדַעַתְנוּ אֶחָד אֶכָּל הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ הוּא וְדַעַתּוֹ וְחַיּוֹ אֶחָד מְכַל צַד וּמְכַל פְּנֵה וּבְכָל דֶּרֶךְ יְחֻד. שְׁאֵלְמִי הִיא חַי פְּחִיִּים וְיֹדֵעַ בְּדַעַה חוּץ מִמֶּנּוּ הִיוּ שֵׁם אֱלֹהוֹת הִרְבָּה הוּא וְחַיּוֹ וְדַעַתּוֹ, וְאֵין הִדְבָּר כֵּן אֶלָּא אֶחָד מְכַל צַד וּמְכַל פְּנֵה וּבְכָל דֶּרֶךְ יְחֻד. נִמְצְאָתָה אֵתָּה אוֹמֵר הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַיְדוּעַ וְהוּא הַדַּעַה עֲצֻמָּה הַכֹּל אֶחָד. וְדָבָר זֶה אֵין ...

The Holy One, blessed is He! recognizes His Own Truth and knows it as it really is; and He does not know with an intelligence which is apart from Himself, as we know, for, we and our intelligence are not one, but the Creator, may He be blessed! and His Intelligence and His Life are One from every lateral, angle and manner of Unity. Since but for this, He would live a life and understand with an intelligence apart from Himself, then there would be many gods, He, His ... life

Torat Emet 363 (Public Domain) • Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain)

115 כי עמך מקור חיים

"כי עמך מקור חיים." אפילו מקור החיים הוא רק "עמך" — משני ובטל לה.

Psalms 36:10 תהילים ל"ו:י

כִּי־עִמָּךְ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרֶךְ נְרָאָה־אוֹר:

For with Thee is the fountain of life; In Thy light do we see light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

116 והחכ' תחי

"יתרון דעת החכמה תחיה בעליה." ה' נמצא למעלה מהחכמה, שהיא מקור החיים.

Ecclesiastes 7:12 קהלת ז:י"ב

הערת קה"ת

קהלת ז, יב, ושם בלא "ו" החכמה. [כ].

117 חי ולא בחיים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ל' הרמב"ם ז"ל במו"נ ח"א פניו ובסוף ח' פרקים שלו. וכן בספר היד שלו ה' יסוה"ת פ"ב [ה"י]. ועי' עקרים מאמר ב' פ"ל. ובכוזרי מאמר ב' סי' ב [כ].

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Ashlei Ravreivi: Shulchan Aruch Yoreh Deah, Lemberg, 1888 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Torat Emet 363 (Public Domain); Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיום חנימי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/likutei-torah/vaeschanan/10/](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/vaeschanan/10/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק